

KATALUNA ESPERANTISTO*

* Llengua internacional i drets lingüístics

NÚMERO 350 (125) · GENER-JUNY 2012

Vies cap a una comunicació en igualtat de drets

Maria Julivert Aulés

De l'alemany a l'anglès a Suècia

Kataluna Esperantisto és una publicació semestral en català de l'Associació Catalana d'Esperanto sobre els drets lingüístics, les llengües de relació internacional, les llengües minoritzades i la història i actualitat de l'esperanto i de les llengües planificades.

Edita: Associació Catalana d'Esperanto
Apartat 1008
08200 Sabadell
www.esperanto.cat
info@esperanto.cat

Redactor: Hèctor Alòs i Font, h.alos@esperanto.cat

Correcció lingüística: Gerard Sugranyes

Composició: Ferriol Macip i Bonet

Dipòsit legal: B-27362-1982

La revista i l'entitat editora no comparteixen necessàriament les opinions que expressen els articles signats.

Tots els articles estan subjectes a llicència Creative Commons Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada 2.5 (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.5/es/legalcode.ca>). Està permès de reproduir-los i distribuir-los, sempre que es faci sense afany de lucre i se'n reconegui explícitament els autors, i l'Associació Catalana d'Esperanto com a editora.

Imprès a: Recordgraf, C/ Mandoni, 08004 Barcelona

Foto de portada: Jeff Nickel

KATALUNA ESPERANTISTO*

* LLENGUA INTERNACIONAL I DRETS LINGÜÍSTICS

NÚM. 350 (125) · GENER-JUNY 2012

Gisela Alcón Vidal

▶ **Maria Julivert Aulés**
(El Vendrell, 1888-1968)..... 3

Sabine Fiedler

▶ **Vies cap a una comunicació**
en igualtat de drets:
sobre algunes propostes i reaccions
en la literatura especialitzada 9

Bo Sandelin

▶ **De l'alemany a l'anglès en les ciències**
econòmiques a Suècia 19

Collecció Delfí Dalmau, quaderns de llengua i drets lingüístics

- István Ertl, François Lo Jacomo:
L'esperanto i el plurilingüisme del futur. Conversa amb Umberto Eco
- François Lo Jacomo, Detlev Blanke:
Sobre algunes qüestions d'interlingüística. Entrevista amb André Martinet
- Robert Philipson:
Llengües internacionals i drets humans internacionals
- Hèctor Alòs, Michele Gazzola, Albert Gorrell:
Esperanto i drets lingüístics. Recull d'articles 2005-2008 (Pròleg de Jordi Solé i Camardons)

1 quadern 3,00 €; la collecció sencera 10,00 €.

Trobeu-los a la llibreria Alibri de Barcelona o a info@esperanto.cat

MARIA JULIVERT AULÉS (EL VENDRELL, 1888-1968)

Gisela Alcón Vidal*

La societat patriarcal en què vivim ha silenciada la figura de les dones que, amb tanta dificultat, han pogut entrar al món reservat als homes i destacar en l'àmbit intel·lectual. Una d'aquestes dones és l'esperantista Maria Julivert Aulés, una dona compromesa amb el seu temps i que d'acord amb els seus ideals va treballar per un món més just, en el qual homes i dones en igualtat de drets poguessin accedir al món de la cultura.

La situació de les dones al començament del segle xx no era gaire favorable pel que fa a drets, accés a la formació i al món laboral: el 1900 el 67% de les dones catalanes eren analfabetes, mentre que entre els homes els analfabets sumaven el 50%. A més, les dones no tenien drets però sí obligacions, entre les quals cal destacar:

- l'obediència al marit;
- no es podien administrar els béns;

- l'insult o desobediència al marit podia acabar en presó;
- hi havia una doble moral, en què l'home podia tenir relacions extramatrimonials però les dones ho tenien absolutament prohibit.

En el món escolar els currículums eren diferents per a nens i nenes, i als 12 anys la majoria començaven a treballar. Per altra banda, a tot l'estat espanyol el moviment feminista va demanar el dret a la instrucció per tenir més possibilitats, tot i que moltes feministes catalanes defensaven un model de dona tradicional d'acord amb la mentalitat burgesa del moment.

En aquest entorn va créixer Maria Julivert Aulés, la quarta dels cinc fills del matrimoni entre Francesca Aulés i Evarist Julivert, un conegut industrial de la vila del Vendrell, president del Centre Industrial i regidor de

Distintiu que portaven els participants al Congrés del Vendrell el juny de 1933

Maria Julivert Aulés va treballar per un món més just, en el qual homes i dones en igualtat de drets poguessin accedir al món de la cultura

* Catedràtica d'institut de llengua anglesa i professora d'anglès i alemany. És màster en Investigació i Docència d'Estudis Feministes, de Gènere i Ciutadania per la Universitat Jaume I.

Aquest article s'ha elaborat a partir del treball "El Vendrell de Maria Julivert Aulés. Entre el feminisme i l'esperantisme: societat i cultura als anys vint", treball guanyador de la VII Beca d'Investigació Jaume Ramon Vidales (2009) de l'Ajuntament del Vendrell.

RESUM

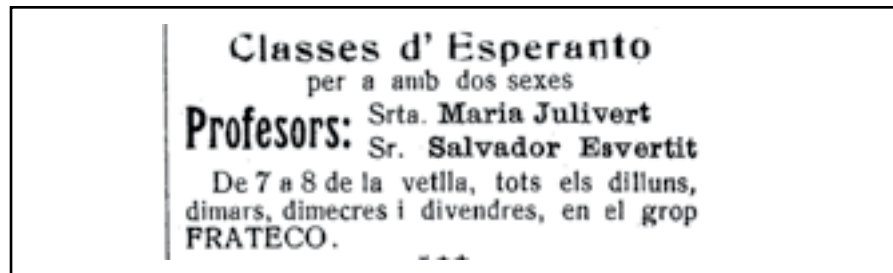
El Vendrell, primer quart del segle xx: població de 4.500 habitants i poques possibilitats intel·lectuals per a homes i dones amb pocs recursos econòmics. Frateco [pronunciat <fratetso>, "Fraternitat"], grup d'esperanto de la vila creat el 1909, serà l'instrument que permetrà, primer als homes i més endavant a les dones, l'accés a la cultura amb l'aprenentatge de la llengua universal, les vetllades de música i poesia, i la relació amb altres grups esperantistes. De tots els esperantistes destaca un nom propi, el de Maria Julivert Aulés (1888-1968), que va ser una figura clau en el moviment esperantista del Vendrell, tot i que no només a nivell local. Julivert també va destacar en altres àmbits de la cultura vendrellenca, com per exemple a la Biblioteca Popular, com a articulista a la premsa local, com a pintora i com a feminista.

RESUMO

El Vendrell, unua kvarono de la 20a jarcento: 4 500 loĝantoj kaj malmultaj okazoj de intelekta vivo por homoj kun malmultaj mon-rimedoj. Frateco, Esperanto-grupo de la urbeto kreita en 1909, permesis, unue al la viroj kaj poste al la inoj, aliri al la kulturo pere de la lernado de universala lingvo. El ĉiuj esperantistoj elstaras unu nomo: tiu de Maria Julivert Aulés (1888-1968), kiu estos la ŝlosila figuro en la Esperanto-movado ne nur je loka nivelo. Krome, Julivert elstaris ankaŭ en aliaj kulturaj medioj de El Vendrell: en la Popola Biblioteko, kiel artikolisto en la loka gazetaro, kiel pentristo kaj kiel feministino

Anunci al setmanari Baix Penedès (14-10-1933, pàg. 4) de Maria Julivert com a professora d'esperanto

Baix Penedès, 18-2-1922 pàg. 4

l'Ajuntament. Maria Julivert Aulés va destacar en tres àmbits:

- Frateco (grup esperantista del Vendrell): com a professora d'esperanto i membre destacada en l'organització del grup local i amb responsabilitats a nivell provincial.
- Biblioteca Popular: com a secretària, càrrec que només era exercit per homes.
- Articulista: va col·laborar durant vint anys amb el setmanari *Baix Penedès* escrivint articles d'opinió, cròniques i traduccions.

MARIA JULIVERT I FRATECO

Seguint l'ona d'expansió de l'esperanto per Europa, El Vendrell s'apuntà a la modernitat i el 1909 es va crear el grup esperantista Frateco amb Amadeu Martorell, Ferran Ramon i Andreu Nin al capdavant. El setmanari *Baix Penedès* era el vehicle de comunicació de les activitats del grup: la renovació de la Junta que es feia anualment, horaris de classes, actes benèfics, vetllades culturals...

El grup, inicialment masculí, va publicar, quatre anys després de la seva creació, un anunci de classes d'esperanto per a noies. La professora era Maria Julivert Aulés i les primeres esperantistes van ser

Assumpció Constantí, Alberta Sanabre i Beatriz Mercadé. L'any següent, el 1914, dues dones van ocupar un lloc a la Junta de Frateco: Maria Julivert i Assumpció Constantí. Successivament, altres dones es van anar incorporant al grup: Dolors Ramon, Francisca Calaf, Maria Poch, Hermínia Romeu i Josepa Güell. Si és important la presència de les dones és igualment important el pas endavant que donen els homes esperantistes en acceptar les dones al grup Frateco i fer-ho amb càrrecs a les juntes.

Frateco representava la modernitat i el contacte amb el món intel·lectual, a part d'una filosofia de vida; però encara més: Frateco organitzava vetllades musicals i literàries on es llegien poesies i discursos, es podia escoltar música de Bach interpretada per músics de la vila, fragments d'òpera, obres de teatre... tot això a l'abast dels homes i les dones de la vila. Aquest ventall d'activitats contrasta amb el grau d'analfabetisme femení a Catalunya.

Què és l'esperanto per a Maria Julivert? És només una llengua de comunicació internacional?

Mirat, doncs, l'esperanto des del punt de vista moral, deixant de banda els molts beneficis que reporta a tota la humanitat, no estranyarà que la dona, allunyada fins ara de les societats, se la vegi avui figurar en les societats esperantistes, exercir càrrecs, tre-

ballar amb goig, anhel, desinterès i constància, i l'home no es menysprea de posar-la al seu nivell, i d'aquesta manera ella esdevé una ferma batalladora, però batalladora de pau. [Maria Julivert. *Baix Penedès*, 20-1-1917].

El 1916 Maria Julivert viatja a Madrid a conèixer la Madrida Esperantista Societo ["Societat esperantista madrilenya"]. D'aquest fet n'escrivi un article per al setmanari *Baix Penedès* ple d'entusiasme; dedueixo que no hi va anar amb el grup Frateco sinó que ho va fer a nivell personal, i això per a una dona de l'any 1916 és molt destacable.

El dia 27 del corrent vaig fer una visita a la Madrida Esperantista Societo, i com suposo vos plaurà saber-ne detalls, vaig a fer-vos una petita relació de la mateixa.

Les set toques eren quan sortia de casa, i després d'haver recorregut el carrer de la Montera [...] vaig entrar al de la Visitación. [...]

¿Trobaria en els meus madrilenys *samideanoj* franca i amable acollida? O al contrari, ¿me rebrien amb fredor i etiqueta?

Quan per a millor seguretat preguntava a la portera, entra un jove, el qual al sentir la paraula *esperantista* s'aturà tot preguntant-me: "¿Cu vi parolas esperanton, fraŭlino?" Oh! En aquell moment no vaig recordar que pogués entendre'ns en altre idioma, i en esperanto vaig contestar [...]. El jove va resultar ser don Juli Mangada, capità d'infanteria i professor de la Societat. [...] L'ambient que allí es respirava era igual al del nostre Frateco, i els semblants eren alegros i plens de bonhomia, com els vostres, mos apreciats *gesamideanoj* [...] [Maria Julivert. Madrid, 30 d'abril de 1916. *Baix Penedès*, 13-5-1916].

Aquest mateix any Reus organitza el VII Congrés de la Federació Catalana d'Esperantistes i el primer de la Confederació Esperantista Espanyola; Maria Julivert hi assisteix acompanyada per alumnes i escrivi un article amb molta emoció:

A l'arribar al teatre la música prorrompé l'himne "La Espero", tothom se posà dret i gairebé totes les boques, sens distinció d'edats, sexe, categoria

ni nacionalitat, entonaren les seves hermoses estrofes. [...] Fou per mi l'acte més emocionant i imponent. [Maria Julivert. *Baix Penedès*, 17-6-1916].

El Vendrell acollí la III Assemblea Provincial d'Esperanto de Tarragona el 13 de maig de 1917, amb un ampli programa d'actes. Cal destacar la constitució de la nova Junta Provincial, on Maria Julivert és l'única dona amb el càrrec de Cònsol. L'any següent la IV Junta Provincial té lloc a Valls i Maria Julivert torna a ser l'única dona amb càrrec. El *Baix Penedès* publicà un article sobre aquest esdeveniment i destaca la figura de Maria Julivert:

Discurs escrit i llegit per la ferma esperantista Maria Julivert, qui és l'ànima, la clau mestra, el pal major de l'esperantisme a la nostra vila; és una plana literària que com totes les que brollen de la seva ploma fou ben digna del premi que li atorgà el públic amb grans aplaudiments. [*Baix Penedès*, 22-6-1918].

L'any 1919 és un any important per als membres de Frateco perquè la revista *Hispana Esperantisto* ["Esperantista espanyol"] va publicar un reportatge del grup vendrellenc; la portada va ser per a Maria Julivert i ens dona a entendre que ella és el referent de l'esperantisme a la vila. El reportatge inclou una pàgina amb fotografies d'algunes noies, una altra amb fotografies d'alguns nois, a l'article s'explica la cronologia del grup i es publiquen algunes traduccions.

Frateco és un exemple d'associacionisme no sexista, plural, democràtic, on conviuen diferents ideologies i persones amb diferents estatus socials. El que sí tenen en comú és la modernitat, el progrés i grans valors universals com la pau i la fraternitat.

En un article, Maria Julivert expressa clarament aquesta idea:

Propaguem aquest bell ideal que no fa excepcions a edats, sexes, categories ni nacionalitats, i desterrem del món l'egoisme, l'orgull, la hipocresia, l'ambició sens mida, l'odi i l'enveja que engendra la calúmnia i la murmuració que corquen la societat. [Maria Julivert. *Baix Penedès*, 20-1-1917].

Un fet molt destacable és que la permanència de les dones a Frateco és molt més curta que la dels homes. Tot i que el grup no impedia que les dones una vegada casades continuessin formant part de Frateco, les exigències socials s'acabaven imposant: quan les dones s'acostaven al casament deixaven aquesta ac-

Frateco, 1933. Arxiu Comarcal del Baix Penedès. El Vendrell

tivitat per dedicar-se a la casa i la família; en canvi, els homes solters i casats seguien participant de l'activitat, fins i tot amb els seus fills. Només Maria Julivert i Herminia Romeu formen part de Frateco durant molts anys, com es veu a les fotografies de 1920 i de 1933, perquè eren solteres.

Les classes d'esperanto no eren l'única activitat que organitzava Frateco, sinó que també es feien vetllades literàries i musicals, obres de teatre, vetllades de beneficència i actes solidaris. Voldria destacar les trobades amb altres grups esperantistes, les quals permetien l'intercanvi d'idees, l'enriquiment personal i conèixer el treball d'altres esperantistes.

La culminació de la trajectòria esperantista de Maria Julivert arribà el 1933. El Vendrell és la seu del XVI Congrés Català d'Esperanto i dels XV Jocs Florals Internacionals. El comitè organitzador estava format per Ferran Ramon, Salvador Martorell, Salvador Urpí, Joan Constantí, Salvador Esvertit, Jaume Marcé, Maria Julivert i Herminia Romeu, tots ells destacats esperantistes de la vila des dels inicis de Frateco.

La Federación Esperantista Catalana, entidad fundada en el año 1910, ha reanudado la celebración de los congresos de esperanto en Cataluña que, junto con los Juegos Florales Internacionales esperantistas, ha venido celebrando por espacio de veinte años en quince de las más importantes poblaciones de Cataluña. Conviene que todos los esperantistas, tanto si

Frateco representava la modernitat i el contacte amb el món intel·lectual a l'abast dels homes i les dones de la vila

Frateco és un exemple d'associacionisme no sexista, plural, democràtic, on conviuen diferents ideologies i persones amb diferents estatus socials

Maria Poch Constantí, 1921.
Esperantista.

ARXIU FAMILIAR M. ANTONIA VIDAL POCH

pertenecen a la Federació Esperantista Catalana como si no, se preparen a asistir al 16 Congreso Catalán de Esperanto que tendrá efecto en Vendrell durante la segunda Pascua, o sea los días 4, 5 y 6 de junio. [*La Vanguardia*, 13-5-1933].

Va ser un gran esdeveniment per a la vila, un èxit d'organització amb un programa d'actes complert i extens, i amb gran participació no només d'esperantistes sinó de la població i les institucions de la vila. Per destacar-ne alguns: missa amb sermó en esperanto, vermut *okulvitrujoj* ["dels qui porten ulleres"], conferència pronunciada per Elinjo Pähn (coneguda professora estoniana), dedicatòria d'un carrer al Dr. Zamenhof i tancament de l'esdeveniment per par de l'alcalde amb la frase "La festo estas finita" ["La festa s'ha acabat"].

Maria Julivert escriu un detallat i emocionat article al *Diari de Tarragona* (11-6-1933) sobre l'esdeveniment i també es publica el discurs del secretari dels Jocs Florals, el senyor Jaume Grau i Cases.

Frateco va canviar de local i va continuar la seva activitat fins al 1935. Maria Julivert va marxar del Vendrell amb la seva família el 28 d'octubre de 1934 i es van instal·lar a Barcelona, sembla que a causa de problemes en el negoci familiar. La seva relació amb Frateco es va trencar definitivament, i quan va tornar al Vendrell el 1953 no va intentar refer el grup. La Guerra Civil havia fet la resta: massa dolor, fam i crueltat que contrastaven amb aquell món de pau i fraternitat que defensava. El que sí sabem és que als anys seixanta confessava amb cert orgull que ella havia format part d'aquell moviment.

MARIA JULIVERT ARTICULISTA

Un aspecte important de Maria Julivert és el d'articulista: va col·laborar durant vint anys amb el setmanari *Baix Penedès* (1913-1933). He classificat els seus articles en tres blocs:

1. Articles en defensa de l'esperanto
2. Cròniques, cartes i traduccions
3. Articles feministes i pacifistes.

Vull destacar que, des de la publicació del primer article el 1913, els signa amb el nom i el primer cognom i no utilitza pseudònims com d'altres dones de la seva època. No he pogut trobar cap altra dona que col·laborés a la premsa local de la vila regularment ni obertament. Maria Julivert domina molts registres de la llengua i els textos tenen gran qualitat expres-

siva, tant pel que fa a la coherència com pel que fa a la cohesió.

1. Els articles en defensa de l'esperanto són articles molt ben argumentats amb una exposició clara de les seves idees i sempre destaca els valors de pau, germanor i fraternitat. Reclama també la igualtat instructiva per a homes i dones. L'esperanto es converteix en l'eina alliberadora.

2. Les traduccions: publica moltes traduccions d'esperantistes europeus al català i poesies catalanes a l'esperanto. Escriu cròniques d'actes esperantistes d'arreu.

3. Els articles feministes i pacifistes. Pacifistes ho són pràcticament tots perquè sempre destaca aquest valor lligat a l'esperanto; té un article que es titula "L'Esperantisme i la guerra" que destaca pel seu lirisme i el llenguatge poètic:

El bèl·lic so de guerra ha fet emmudir el bell espectacle de germanor que cada any es ve oferint en una diferent nació a la gran família esperantista, i ha ofegat l'himne de pau que entonaven els qui, amb l'alegria en el rostre i la fe en el cor, es dirigien vers la magna Assemblea. Negra nuvolada precursora de gran tempesta ha impedit que la nostra verda estrella espargís ses lluminosos i pacificadors raigs damunt els representants de les cinc parts del món. [Maria Julivert. *Baix Penedès*, 1914].

La defensa del feminisme comença com a valor esperantista perquè permet la igualtat entre homes i dones. La seva defensa dels drets de la dona van més enllà i escriu extensos articles denunciant la desigualtat i la injustícia que pateixen les dones.

Escriu una sèrie de cinc articles sota el títol "Anàlisi de l'amor lliure" i un que porta per títol "L'amor lliure i el llibertinatge sexual" (1931-1932), temes de gran actualitat als anys trenta sobre els quals opina obertament. Havia de ser una dona oberta, valenta i decidida per entrar en un camp dominat per homes i sense por a allò que pensés la gent d'una vila d'uns 4.000 habitants on tothom es coneixia.

És de plànyer que quan una dona diu o escriu quelcom s'hi vulgui veure la influència d'elements reaccionaris. Això és un greuge; és voler dir que una dona no té criteri. [Maria Julivert. *Baix Penedès*, 1932].

En un dels seus articles reflexiona sobre el dret de vot de la dona i demana serenitat.

Altres col·laboracions les podem trobar en diferents publicacions. A la revista *Hispana*

ARXIU FAMILIAR JOSEP M. SELLARÉS CONSTANTÍ

Maria Assumpció Constantí.
Esperantista.

Esperantisto (1919) hi publica uns poemes de M. Pugés traduïts a l'esperanto, un text titulat "La karulo" ["L'estimat"] i més endavant la traducció d'un fragment d'una obra d'Àngel Guimerà.

L'article "L'Esperantisme i la guerra" que publica al *Baix Penedès* el 1914 també es publica al diari *Poble Català* de Barcelona.

Al *Diari de Tarragona* comença una secció que es titula "Divulgació Esperantista", i el primer article va acompanyat d'una "Nota de Redacció":

Accedint al prec que en nom dels esperantistes del Vendrell ens adreça la senyoreta Maria Julivert, iniciem avui la publicació d'una sèrie de notes i cometaris sobre l'idioma internacional "Esperanto". [*Diari de Tarragona*, 10-11-1933].

MARIA JULIVERT I LA BIBLIOTECA POPULAR

No podem passar per alt la rellevància de Maria Julivert en el món de la cultura de la vila i amb la Biblioteca Popular del Vendrell.

La creació a Catalunya d'una xarxa de biblioteques públiques, anomenades durant molts anys "biblioteques populars", fou impulsada per la Mancomunitat de Catalunya l'any 1915. Aquest fet va tenir una gran repercussió al Vendrell, ja que permetia l'accés a la cultura a homes i dones. La biblioteca facilitava llegir revistes, diaris, llibres i assistir a conferències i cursos.

Maria Julivert va lligada a la biblioteca per ser un cas excepcional:

El Patronat de la biblioteca tenia president i secretari, que eren càrrecs ocupats per homes però, excepcionalment, al Vendrell va ser ocupada per una dona, per Maria Julivert. [Mañà, T. *Les Biblioteques de la Mancomunitat de Catalunya (1915-1925)*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona, 2005].

La biblioteca i Frateco tenen una relació molt estreta perquè Maria Julivert està a les dues entitats i la bibliotecària Pilar Belmonte va ser també una esperantista molt activa; a les sales de la biblioteca es van fer exàmens d'esperanto i l'any 1933, durant els Jocs Florals Internacionals i el XVI Congrés Català d'Esperanto, la biblioteca va ser un escenari clau de les activitats que s'hi van celebrar,

ARXIU COMARCAL DEL BAIX PENEDÈS. EL VENDRELL

Comitè Organitzador. Drets, d'esquerra a dreta: Ferran Ramon, Salvador Martorell, Salvador Urpí, Joan Constantí i Salvador Esvertit. Asseguts, d'esquerra a dreta: Hermínia Romeu, Francesc Guitart, Maria Julivert i Jaume Marcé

com per exemple el curs de la professora estoniana Elinjo Pähn.

MARIA JULIVERT I LA PINTURA

No he pogut trobar documentació sobre la seva formació acadèmica però és evident que va tenir una formació completa. Maria Julivert pintava i va obrir una acadèmia de dibuix i pintura al carrer Dr. Robert del Vendrell. S'han trobat, de moment, dues pintures signades per ella on es veu el domini de l'ús del color i la perspectiva.

Suposo que la pintura devia ser molt important per a ella perquè quan torna al Vendrell el 1953 i es dona d'alta al padró fa constar que la seva professió és pintora.

EPÍLEG

Maria Julivert va marxar cap a Barcelona l'any 1934 amb la família del seu germà Josep; no sabem del cert tots els motius que li van fer prendre aquesta decisió; segons el seu nebot i únic testimoni, el negoci familiar no anava bé i el van tancar. Per altra banda, Maria Julivert era una dona soltera i, en aquells anys, les dones solteres formaven part del nucli familiar d'un germà si en tenien. La seva activitat amb l'esperanto es va acabar. A Barcelona feia classes de repàs a estudiants. Va tornar al Vendrell el 1953 i va continuar fent classes de repàs.

La defensa del feminisme comença com a valor esperantista perquè permet la igualtat entre homes i dones

EL LLIBRE MÉS DETALLAT SOBRE LA HISTÒRIA DE L'ESPERANTISME ALS PAÏSOS CATALANS

Aquesta obra, la més extensa que s'ha escrit sobre la història de l'esperanto als Països Catalans, recorre amb detall l'inici, creixement, evolució i anihilament del moviment esperantista a Mallorca. L'anàlisi i contextualització que fa d'aquest procés sobrepasa el context mallorquí i esdevé una obra de referència obligada per a l'estudi de la història de l'esperanto a casa nostra.

Xavier Margais, *El moviment esperantista a Mallorca (1898-1938)*. Documenta Balear, 2002

Més informació a info@esperanto.cat

Va morir el 2 d'abril de 1968. La premsa local no li va dedicar ni una paraula i va caure en l'oblit. És sorprenent que una dona que va brillar amb llum pròpia i que va dedicar tant de temps a grans valors com la pau, la fraternitat i la igualtat entre homes i dones caigués en l'oblit més absolut.

No obstant això, buscant per Internet vaig trobar a la Viquipèdia una entrada sobre Maria Julivert Aulés, amb una breu biografia en esperanto publicada per Miroslav Malovec (esperantista de Txèquia), amb qui vaig contactar, i em va explicar que la informació de la biografia l'havia trobada a l'*Enciclopèdia de l'Esperanto*, publicada a Bucarest el 1935 i reeditada el 1986 a Budapest:

Maria Julivert Aulés (julivér aülés), katalunino, instruisto de pentro- kaj desegno-artoĵ. Naskiĝinta en 1888 en El Vendrell. Esperantisto de 1911, kurs-vidanto dum 20 jaroj, aŭtoro de diversaj prelegoj kaj partikoloj. Skribis plurajn tradukojn kaj originalajn rakontojn, tradukis katalunen *Esenco kaj Estonteco de la Ideo de Lingvo Internacia*.

[Maria Julivert Aulés, catalana, professora de pintura i dibuix. Nascuda el 1888 al Vendrell. Esperantista des de 1911, mestra d'esperanto durant 20 anys, autora de diferents conferències i articles propagandístics. Va traduir i va escriure relats originals en esperanto, i va traduir al català [l'assaig de Zamenhof] *Essència i futur de la idea d'una llengua internacional*.]

Sobre el treball de les dones s'ha estès un vel que ha permès la seva invisibilitat. Aquestes línies intenten recuperar la labor d'una d'elles. Maria Julivert va ser víctima de les circumstàncies d'una època que no va acceptar les dones que no volien sotmetre's a les regles de la societat tradicional. Aquest trist epileg sintetitza les paradoxes del moviment feminista que havia nascut i s'havia arrelat per fer les dones lliures i autònomes. Les dones del segle XXI tenim un deute amb ella i amb les dones que representava, perquè si avui no les rescatem de l'oblit contribuïrem a la màxima de Paul Valéry: "La història que no s'escriu no existeix", i vull deixar constància que Maria Julivert Aulés i les dones de Frateco sí que hi van ser. □

VIES CAP A UNA COMUNICACIÓ EN IGUALTAT DE DRETS

SOBRE ALGUNES PROPOSTES I REACCIONS EN LA LITERATURA ESPECIALITZADA

Sabine Fiedler*

1. INTRODUCCIÓ

Aquest article tracta de la planificació i la política lingüístiques, un objecte d'estudi al qual l'homenatjat¹ hi ha contribuït de manera considerable, tant amb el paper d'autor com amb el d'editor. La meua contribució comença

amb una breu descripció sobre la situació actual de la comunicació internacional, sobretot pel que fa al paper de l'anglès i les seves conseqüències. Després, presento algunes propostes per resoldre els problemes lingüístics. Dono una especial atenció al model English as a Lingua Franca ["L'anglès com a llengua franca"] perquè podria presentar una alternativa democràtica i perquè es tracta d'una via relativament nova, que s'està explorant molt activament i que encara no ha estat descrita en detall en la literatura interlingüística espe-

L'estudi d'una llengua estrangera és un procés llarg i difícil. Els resultats de l'estudi de llengües estrangeres a Europa ho mostren clarament

¹ Aquest article es va publicar en un llibre d'homenatge a Humphrey Tonkin, en motiu del seu 70è aniversari. (N. del Tr.)

* Catedràtica de l'Institut d'Estudis Anglesos de la Universitat de Leipzig. Membre del consell de redacció de la revista *Language Problems and Language Planning*.

El present text va aparèixer publicat originalment en esperanto, en el llibre homenatge al professor Humphrey Tonkin, titulat *La arto labori kune* ["L'art de treballar plegats"], a cura de Detlev Blanke i Ulrich Lins, i editat per l'Associació Universal d'Esperanto, Rotterdam, 2010.

Traducció de l'esperanto: Víctor Solé

RESUM

Públicament els polítics europeus subratllen la necessitat de conservar totes les llengües de la Unió Europea, perquè es tracta d'un component essencial d'una identitat europea^{**}. La realitat lingüística de la Unió sembla una altra cosa. Es caracteritza per la creixent influència d'una única llengua: l'anglès. Les veus que critiquen el resultat d'aquesta evolució es fan cada vegada més fortes. L'article presenta diferents vies cap a una comunicació en igualtat de drets, les quals actualment són discutides en la literatura especialitzada en lingüística i política lingüística. Entre elles hi ha els models: (1) multilingüisme/plurilingüisme; (2) autolimitació a les activitats passives en llengua estrangera, per exemple EuroCom; (3) una forma simplificada de l'anglès, per exemple English as a Lingua Franca; (4) el pagament de compensacions als països que tenen desavantatges a causa de l'hegemonia de l'anglès; (5) recuperació d'una llengua morta (per exemple, el llatí) i (6) aplicació d'una llengua planificada (esperanto). Esperem que els esperantistes i interlingüistes treguin conclusions de la manera com l'esperanto és considerat en la literatura especialitzada.

** L'adjectiu "europea" es refereix aquí a la Unió Europea. La majúscula adjektivo "Eŭropa" rilatas al Eŭropa Unio.

RESUMO

Publike Eŭropaj politikistoj substrekas la neceson konservi ĉiujn lingvojn de Eŭropa Unio, ĉar tio estas esenca komponanto de Eŭropa^{**} identeco. La lingvorealeco de la Unio aspektas alie. Karakterizas ĝin la kreskanta influo de nur unu lingvo, la angla. La voĉoj kiuj kritikis la sekvojn de tiu evoluo fariĝas pli kaj pli laŭtaj. La artikolo prezentas diversajn alirvojojn al pli egalrajta komunikado, kiuj aktuale estas diskutataj en la faka literaturo pri lingvopolitiko kaj lingvistiko. Inter ili estas la modeloj (1) multlingvismo/plurlingvismo, (2) sinlimigo al ricevaj fremdlingvaj aktivaĵoj, ekz. EuroCom, (3) simpligita formo de la angla, ekz. English as a Lingua Franca, (4) la pago de kompensoj al landoj, kiuj havas malavantaĝojn pro la hegemonio de la angla, (5) revivigo de morta lingvo (ekz. de la latina) kaj (6) apliko de planlingvo (Esperanto). Esperantistoj kaj interlingvistoj/esperantologoj tiru konkludojn el la maniero kiel Esperanto estas traktata en la faka literaturo.

cialitzada.² Les conclusions fan referència principalment a l'esperanto i la seva posició en el conjunt de les propostes de solucions.

2. LA COMUNICACIÓ LINGÜÍSTICA INTERNACIONAL AVUI I LA SEVA IMPERFECCIÓ

En el llibre *Language in the Twenty-First Century* ["Llengua en el segle XXI", 2003: 153] Humphrey Tonkin escriu:

És la potència relativa allò que decideix l'elecció d'una llengua: en comparació, tots els altres factors són negligibles. [...] Clamar en aquestes termes, i en la pròpia llengua, pot ajudar –i tenim els Estats Units d'Amèrica per demostrar-ho. [...] L'anglès és el Microsoft de les llengües, el sistema operatiu que acompanya la major part de la tecnologia del món. I com més s'utilitza aquesta llengua, més inevitablement necessària es fa.

Aquesta descripció reflecteix bé la realitat. Hom pot lamentar-se'n o criticar-ho amb arguments com el de la manca d'igualtat lingüística o fins i tot es pot parlar d'"imperialisme lingüístic" [Phillipson 1992]. Es pot simplificar la qüestió dient, com va dir Crystal [1997], que l'anglès ha estat, i és, en el lloc adequat en el moment adequat. És un fet que avui l'anglès és mundialment la llengua més utilitzada i que el seu nombre de parlants no nadius és més gran que el de parlants nadius. En prop del 80% de les converses que es mantenen en anglès, no hi ha cap parlant nadiu d'aquesta llengua [Beneke 1991: 54]. Segons l'opinió d'alguns especialistes [Crystal 1997, Bruthiaux 2003] aquest paper de l'anglès com a eina de comunicació internacional, com a llengua franca, s'estendrà en el futur. Un ensenyament més intens de la llengua (per exemple, en forma d'ensenyament més prematur i d'instrucció especialitzada en anglès; vegeu Gradoll 2006: 86–91) haurà de preparar els estudiants per a aquesta situació. L'advertència de Gradoll [2006: 15] en el sentit que l'avantatge dels parlants nadius s'evaporarà o disminuirà perquè l'anglès serà "gairebé una competència bàsica universal" i que des d'aquell moment tindran valor els coneixements lingüístics afegits no és realment un consol.

2 Se'n pot trobar una referència, no obstant, a l'article "Per un debat lingüístic obert", publicat el juny de 2008 en aquesta mateixa revista. (N. del Red.)

Tenir una llengua comuna per a la comunicació internacional és molt bona cosa. Els científics poden intercanviar-se els resultats de les seves investigacions i les persones poden viatjar a països estrangers sense fronteres lingüístiques. Malgrat això, apareixen problemes si aquesta llengua comuna comporta avantatges per a una part dels seus parlants, perquè la tenen com a llengua materna, com en el cas de l'anglès. Per això les veus contra l'hegemonia de l'anglès últimament es fan més fortes. Carli i Ammon [2007] tracten obertament el problema de la desigualtat lingüística en les comunicacions científiques. En molts terrenys de les ciències naturals i tècniques, i de forma creixent també en les socials, és necessari publicar els resultats de les investigacions en anglès per tal que siguin llegits. Per ser membre de la comunitat científica, avui en dia, els científics han de parlar l'anglès, i per arribar a tenir aquesta capacitat han d'estudiar aquesta llengua amb esforç durant molts anys. En el procés de publicació depenen de nadius, perquè les revistes especialitzades generalment exigeixen articles controlats per aquests parlants. Sovint, els editors fins i tot exigeixen que aquesta feina la faci una persona que parli una variant concreta de l'anglès, és a dir, un nord-americà o un britànic. El llibre esmentat aporta llum sobre les conseqüències d'aquestes pràctiques, per exemple, per a investigadors xinesos. Els parlants nadius poden invertir tot aquest temps i energia en la seva especialitat. Un grandíssim avantatge.

L'estudi d'una llengua estrangera és un procés llarg i difícil. Els resultats de l'estudi de llengües estrangeres a Europa ho mostren clarament. Assolir competència lingüística en tres llengües, com exigeixen els plans de la UE, no sembla un objectiu viable [Phillipson 2008: 133; Wright 2000: 239]. La fórmula –segons el comissari de la UE, Leonard Orban, ara ja no es tracta de dues llengües estrangeres, sinó d'una llengua estrangera "per a relacions internacionals" i una "llengua personal d'adopció"³– no canvia la situació. Les persones que realment parlen bé una llengua estrangera sovint han dedicat molts anys de la seva vida a aquesta

3 Amb aquesta proposta (públicament expressada, entre d'altres llocs, en una xerrada durant la Fira del Llibre de Vínusius, al febrer del 2008) Orban segueix les recomanacions d'un grup d'especialistes sota el guiatge d'Amin Maalouf "Un repte profitós: com el multilingüisme pot contribuir a la consolidació d'Europa" (versió en castellà: <ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/maalouf/report_es.pdf>).

empresa i han viscut en el país en qüestió durant força temps per practicar-la [Ammon 2003: 31]. No obstant això, fins i tot aquestes persones mai no arriben a parlar la llengua tan lliurement i tan hàbilment com un parlant nadiu, i durant el procés de comunicació roman la consciència d'incertesa i inferioritat. Cada vegada hi ha més investigadors que tracten obertament aquests aspectes psicològics [Ammon 1994; 2003; Coulmas 2007].

3. PROPOSTES PER SOLUCIONAR ELS PROBLEMES LINGÜÍSTICS I LES SEVES REACCIONS

En aquest capítol presento algunes vies que actualment es discuteixen molt sovint i la manera com són acceptades en els textos especialitzats. No hi incloc solucions bàsicament tècniques com, per exemple, la traducció automàtica.

3.1. Multilingüisme-plurilingüisme

La Unió Europea, per llei, persisteix en el principi del multilingüisme. En l'article 22 de la Carta sobre els Drets Fonamentals⁴ es llegeix: "La Unió respecta la diversitat cultural, religiosa i lingüística". En conseqüència, segons les normes de l'article 217, totes les llengües oficials (actualment 23) dels estats membres són llengües oficials de la UE i tenen els mateixos drets. És prou conegut, però, que a la pràctica la situació és diferent. Existeix una "lleï lingüística del qui crida més fort" i l'anglès és qui té el bec més gros, tal com Phillipson descriu la imatge. En les dècades passades el percentatge de l'anglès en la traducció de documents a les institucions de la UE ha augmentat clarament [Phillipson 2003: 130].

El plurilingüisme es troba entre els tres escenaris del paisatge lingüístic europeu que Grin [2005] va examinar segons l'eficàcia i la igualtat de drets en el seu estudi per a una institució francesa d'investigació sobre l'educació. Va descobrir que el plurilingüisme redueix el desequilibri entre els parlants de llengües i possiblement és l'escenari que més s'adiu a la idea oficialment publicada per la UE sobre diversitat de llengües i cultures.

4 Se'n pot consultar la versió en castellà a <eur-lex.europa.eu/LeUriServ/LeUriServ.do?uri=OJ:C:2007:303:0001:0016:Es:PDF> (N. del Tr.)

Grin subratlla en la seva anàlisi que el plurilingüisme “exigeix tot un conjunt de mesures que l’acompanyin per ser sostenible” i “presenta el risc de desestabilitzar-se i erosionar-se en favor de l’anglès”. A curt o mitjà termini és preferible per la gran acceptació política de què gaudeix.

Segons Wright [2000: 235] el plurilingüisme era una solució possible per a la Comunitat Europea en el passat, quan estava formada per sis estats amb quatre llengües oficials, però fins i tot aleshores només en graus diversos. Avui el principi no resulta realitzable. Wright escriu [p. 235–242] que actualment hi ha principalment tres grups de persones donen suport al plurilingüisme:

Es tracta, en primer lloc, d’idealistes per als quals l’aprenentatge de llengües estrangeres significa un indicador clar de bona voluntat, expressió d’esperança, i que, d’aquesta manera, la solidaritat i la identitat comuna evolucionen entre grups nacionals. Cap llengua no és preferida ni sustentada i l’aprenentatge de tota llengua estrangera significa joia i enriquiment. Molts d’aquests idealistes, escriu Wright, són membres de la intel·lectualitat europea cosmopolita, els quals obliden que no tothom s’entusiasma amb l’estudi de llengües i que les persones tenen capacitats intel·lectuals diverses.

El segon grup consisteix en persones que es dediquen professionalment a les llengües, per exemple, professors d’idiomes. Defensen l’aprenentatge de llengües estrangeres des d’una edat primerenca amb mètodes d’ensenyament millors i la utilització de noves tecnologies a les aules. La seva postura és la raó principal de l’exigència que tot europeu parli dues llengües estrangeres.

El tercer grup defensa el plurilingüisme perquè té por que la pròpia llengua desaparegui a escala internacional. Segons Wright, són molt conscients dels avantatges que una posició forta de la pròpia llengua aporta en les relacions financeres, polítiques, d’educació i de prestigi. Molt sovint, el suport al principi del plurilingüisme es tradueix en suport al francès, l’alemany o alguna altra llengua o com a batalla contra l’hegemonia de l’anglès.

Kraus [2008: 176], en la seva refutació del model English Only [“Només anglès”], proposa el “multilingüisme convergent” com un marc realitzable per a la política lingüística de la UE. Heus aquí la seva definició:

Per “multilingüisme convergent” entenc un model que, mitjançant la creació de

UNITED STATES FORCES IRAQ

contextos comunicatius comuns, intenta trobar un equilibri necessàriament difícil entre el pragmatisme i el respecte per la diversitat.

Kraus aclareix que la UE avui no té cap alternativa excepte mostrar als seus ciutadans un alt grau de comprensió multilingüe. Seria insensat calumniar l’anglès i negar la seva potència com a llengua franca d’Europa. Alhora, però, seria erroni declarar que la variant de Global English continental és la voluntat comuna de la comunitat dels pobles d’Europa des del punt de vista de la política lingüística. Amb més concreció apunta [p. 177] que el multilingüisme convergent proposat es basi en “grups variables de dues o tres llengües” i que s’orienti segons el principi de subsidiarietat. D’aquesta manera seria imaginable, segons ell, l’establiment de les xarxes llatina, escandinava, germànica i atlàntica. En aquestes relacions, a causa de la proximitat comunicativa existent, com ell escriu [p. 178], es podria explotar l’avantatge del bilingüisme passiu, en el qual “A i B es comprenen recíprocament malgrat utilitzar llengües diferents”.

Si el multilingüisme, per tant, significa limitació per a algunes llengües, com Kraus ens fa entendre, malgrat no mencionar de quines llengües es tracta, resta el problema de l’elecció d’aquestes llengües. L’experiència d’aquest procediment ens mostra que cada estat vol convertir la seva llengua en un “membre del club” i ningú no vol renunciar-hi. En són exemples el conflicte lingüístic germanofinès el 1999 [descriu a Kalletat 2001 i Sieberg 2008: 439–440] o la reacció de la ministra

Existeix una “lleï lingüística del qui crida més fort” i l’anglès és qui té el bec més gros

El plurilingüisme redueix el desequilibri entre els parlants de llengües

d'Afers Exteriors espanyola sobre el lema de la cimera a Copenhaguen "One Europe" ["Una Europa"] el 2002⁵.

3.2. EuroCom

EuroCom, abreviatura d'European Intercomprehension ["Intercomprensió europea"], és un mètode elaborat per un grup internacional d'investigadors per adquirir una competència lectora passiva en moltes llengües de la mateixa família mitjançant l'exploració de coneixements en una llengua d'aquesta família i per l'aplicació d'estratègies cognitives específiques de deducció i aprenentatge [Zybatow 2002: 358]. Aquestes estratègies, sota el títol "Els set sedassos", són:

- (1) vocabulari internacional
- (2) vocabulari panromànic/pangermànic/paneslàvic
- (3) correspondències fonètiques
- (4) grafies i pronunciacions
- (5) frases bàsiques (estructures sintàctiques)
- (6) morfosintaxi
- (7) prefixos i sufixos ("euroafixos")

Intercomprehension, en aquest projecte, és la capacitat de les persones de "comunicar-se en un grup de llengües d'origen comú, en el qual cadascú fa servir la seva llengua materna" [Stoye 2000: 17]. Per a cadascuna de les tres grans famílies lingüístiques d'Europa –la romànica, l'eslava i la germànica– s'ha desenvolupat l'EuroComRom, l'EuroComGerm i l'EuroComSlav. El grup d'investigadors va rebre el 1999, un any després de la seva fundació, l'ordre del Segell Europeu per a Projectes Lingüístics Innovadors.

Els objectius d'EuroCom em semblen molt modestos:

Un objectiu del mètode EuroCom és fer possible el plurilingüisme dels europeus de manera realista. És realista l'adquisició d'una competèn-

cia passiva en un grup lingüístic, és a dir, una competència lectora interlingüística en totes les llengües de la família (o part d'elles). EuroCom demostra a l'estudiant que el coneixement de la seva llengua materna i de l'aprenentatge de només una llengua estrangera de la seva família lingüística comporta, inesperadament, molts coneixements. Una conscienciació i aprofundiment dels coneixements existents mitjançant aquest mètode condueix al fet que l'estudiant pugui comprendre en molt poc temps notícies i textos especialitzats en totes les llengües de la família, encara que no les hagi estudiades. [Klein 2002: 29; cursives en l'original].

Ens hem d'acontentar amb això? Amb la comprensió passiva de textos escrits? No és una novetat que, en llengües de la mateixa família, existeixen similituds lèxiques i gramaticals, les quals faciliten l'aprenentatge d'una llengua en el sentit d'una transferència positiva. Si es tracta d'una llengua que, durant la seva història, ha estat molt influenciada per una altra, fins i tot no cal que les llengües pertanyin a la mateixa família (només hem de comparar el gran estoc de lèxic d'arrel llatina de l'anglès). Tot i això, no hem d'oblidar que l'estudiant mitjà d'avui no és un entusiasta de les llengües o un lingüista, sinó que necessita coneixements lingüístics molt pràctics (és a dir, productius) per a la comunicació.

3.3. English as a Lingua Franca

En aquest subcapítol no vull tornar a la situació descrita inicialment en el sentit que l'anglès s'ha convertit en la llengua franca global. English as a Lingua Franca ["L'anglès com a llengua franca", ELF], de vegades anomenada English as an International Language ["Anglès com a llengua internacional", EIL] o Euro-English, és un model que, segons els seus representants, és una via per solucionar els problemes lingüístics europeus, i argumenten que:

[...] la investigació i la política lingüística han de tenir en compte que els europeus que no parlen [l'anglès] com a primera llengua l'adapten a les seves necessitats en la comunicació internacional quotidiana. Un primer pas necessari, aquí, seria la concepció de llengua franca que s'ha emancipat de l'anglès com a llengua mare, al qual

segueix un segon pas: la descripció i documentació empírica de les formes d'aquesta llengua franca. El procés esbossat aquí conté solucions que convé considerar per al problema de la política lingüística d'Europa; d'aquesta manera, es pot posar d'acord l'alt prestigi de l'anglès amb l'ideal europeu del multilingüisme social de manera productiva. [Seidelhofer 2003: 138]

L'ELF va evolucionar cap a un terreny d'investigació prolífic amb moltes publicacions i conferències periòdiques. Les anàlisis de textos produïts per parlants no nadius de l'anglès, a partir d'uns corpus, mostren les característiques d'aquest llenguatge. En l'examen de la pronúncia, Jenkins [2000], per exemple, va trobar que les difícils fricatives interdental de l'anglès, la *th* sorda i la sonora (*/θ/* i */ð/*), en el parlar dels no nadius es realitzen com a */f/* o */v/*, com a */s/* o */z/*, o bé com a */t/* o */d/* sense causar malentesos. Altres autors descriuen la pèrdua de la *-s* en els verbs en tercera persona, desviacions en la utilització d'articles i pronoms relatius, en el plural de substantius i en relació a l'ordre de les paraules [Gnutzmann 2007: 324]. Aquests trets no són considerats com a errors o imperfeccions de qui encara no domina prou bé la llengua, sinó com a característiques de l'anglès com a llengua franca, la qual presenta una variant amb la seva pròpia norma en igualtat de drets. Actualment, quan la majoria de parlants no són nadius, els nadius ja no decideixen sobre la correcció, d'acord amb el que escriu Widdowson [1994: 385]:

Com l'anglès evoluciona en el món ja no és qüestió dels parlants nadius d'Anglaterra, els Estats Units o de qualsevol altre lloc. No tenen veu en aquest procés, cap dret a intervenir-hi o jutjar-ho. No són importants. El fet mateix que l'anglès sigui llengua internacional significa que cap nació no pot tenir control sobre ella. Tenir aquest control sobre la llengua significa necessàriament frenar la seva evolució i així enterrar el seu estatus internacional.

Alguns autors són contraris a l'opinió que l'ELF sigui una variant independent de l'anglès. James [2005], per exemple, subratlla que la llengua és molt heterogènia. Ell més aviat parla de trets estructurals provisionals causats per influències com el domini variable de la llengua estrangera o especificitats dels esdeveniments comunicatius.

5 Declaracions d'Ana Palacio publicades al diari *El País* el 16 de desembre del 2002: "El lema «One Europe», [sólo en inglés], requiere una reflexión. Aunque Copenhague no abordó la cuestión de las lenguas, es ésta una de las asignaturas pendientes que más pronto que tarde habrá que debatirse para la propia pervivencia y viabilidad de este proyecto de Europa volcada al mundo. En él, el español, lengua oficial de Naciones Unidas, hablada por más de 400 millones de personas y en más de 20 países, deberá ocupar el lugar que le corresponde."

Si es tracta de la realització pràctica dels resultats de les investigacions, es troben diverses postures. Alguns lingüistes (per exemple, Jenkins [2000]) argumenten que, amb el paper decreixent dels parlants nadius de l'anglès, les seves normes ja no poden ser la base per al seu ensenyament, i que en relació a la seva pronúncia ens limitem al nucli de la llengua franca ("lingua franca core"). També Gradoll [2006] subratlla les conclusions pedagògiques de les investigacions. Aquest autor tracta l'ELF en el marc de la seva presentació de mètodes d'ensenyament [2a part: Ensenyar l'anglès, p. 81–91] juntament amb models com English for Young Learners ["Anglès per a joves estudiants", EYL] i Content and Language Integrated Learning (CLIL, és a dir, ensenyament bilingüe d'especialitats com biologia, història, etc.) i es recolza en les investigacions de Seidelhofer. La majoria dels especialistes en ensenyament de llengües estrangeres, tanmateix, no recomanen extreure conclusions directes dels coneixements de l'anglès com a llengua franca i fer-ne norma a les aules, ja que els resultats de les investigacions no són suficients i, sobretot, perquè els objectius dels estudiants d'anglès són difícilment predictibles.

Una posició prou extrema la representa Grze-ga [2006], el qual va crear, sobre la base dels resultats de les investigacions de l'ELF, una variant no normativa de l'anglès. El seu Basic Global English conté formes reduïdes i regulars en el terreny del lèxic, la gramàtica i la fonologia. En el curs 2007–08, va ensenyar-lo en el segon curs d'una escola de Baviera. Un informe sobre el projecte en una revista alemanya va provocar debat [Der Spiegel, 2008, núms. 14 i 16].

El model de l'anglès com a llengua franca és atractiu perquè, en ell, el parlant de la llengua estrangera ja no està definit negativament ni segons allò que no és capaç de fer respecte al parlant nadiu. Pot donar confiança en si mateix a l'estudiant. Com Phillipson [2003: 163] aclareix, els avantatges d'aquest model són que pot facilitar la igualtat de drets en comunicació, així com la conservació de la diversitat lingüística i de la sobirania nacional. El principal obstacle per a la comunicació en igualtat de drets, però, no desapareix: el fet és que hi ha persones per a les quals l'anglès és la seva llengua materna i que per tant no han d'invertir gens d'esforç per prendre part en comunicacions internacionals, mentre altres han d'adquirir esforçadament aquests coneixements, ja sigui amb l'objectiu de parlar la llengua de manera semblant a un parlant nadiu, ja sigui per satisfer les necessitats d'intercomprensió a nivell internacional. Però el meu dubte principal és en

relació a l'acceptació del model tant per part dels parlants nadius com dels estudiants. La pràctica ens demostra que la forma influeix clarament en el contingut, que davant del mateix contingut informatiu no ens prenem amb la mateixa seriositat un parlant balbucejant que un eloqüent. El coneixement insuficient d'una llengua estrangera és un conegut tòpic humorístic. Igualment, hem de considerar els desitjos dels estudiants. Un estudi mostra que la majoria dels estudiants prefereix variants nadiues (la britànica, i cada cop més sovint, la nord-americana) com a objecte del seu estudi (vegeu Adolphs 2005: 120; Erling 2005: 221).

3.4. Pagament de compensacions

El conjunt dels problemes lingüístics té també una vessant econòmica. Grin [2005] en l'estudi anteriorment esmentat va calcular que la Gran Bretanya ingressa com a mínim 10.000 milions d'euros nets a l'any gràcies al domini actual de l'anglès i que aquesta quantitat arriba aproximadament als 17.000 milions si considerem els efectes multiplicadors i el rendiment del capital. Si els estats angloparlants, doncs, treuen profit unilateralment de la situació privilegiada de la seva llengua, s'imposa la proposta que puguin donar aquests diners en compensació als estats que pateixen les despeses afegides a causa del problema lingüístic.

Van Parijs [2000] exposa l'opinió esmentada. Per a ell, una llengua comuna és un bé comú que fa servei a tothom. D'aquesta manera, defensa que aquells que ja tenen aquesta llengua des de la infància ajudin econòmicament per tal que les altres societats puguin adquirir la llengua. Van Parijs [2007] subratlla la idea d'un "impost lingüístic", però dubta que sigui realitzable. Com s'hauria de calcular la subvenció? En relació amb el nombre d'habitants? Caldria considerar els diversos graus de parentiu entre llengües i la facilitat del seu aprenentatge (diguem per a un holandès i un xinès)? Em semblaria bé la idea, encara que fos de manera moderada o simbòlica. Si, per exemple, un científic xinès que presenta un article en anglès a l'editor d'una revista especialitzada, en lloc de rebre la petició de "to improve the exposition and English so that your paper can be read and understood more smoothly by a wide audience" ["millorar la presentació i l'anglès per tal que el seu article pugui ser llegit i entès més fàcilment per un públic més ampli"]⁶, rebés una oferta de suport lingüístic gratuït de part de l'editor, s'hauria fet un primer pas cap a la comunicació en igualtat.

⁶ Cas autèntic.

Si els estats angloparlants, doncs, treuen profit unilateralment de la situació privilegiada de la seva llengua, s'imposa la proposta que puguin donar aquests diners en compensació

Avui en dia existeix una publicació de periodicitat regular i emissions radiofòniques en llatí que també es poden seguir per la xarxa

3.5. Recuperació d'una llengua morta

El llatí és la llengua principalment esmentada en relació amb aquesta qüestió. Des dels anys cinquanta, els llatinistes n'impulsen la recuperació. El congrés d'Avinyó (1956) va prendre decisions sobre les tasques principals d'aquesta via: enriquiment del vocabulari segons l'ús actual, recuperació del llatí tardà i el material lèxic medieval, utilització crítica del llatí humanístic i modern, unificació de terminologia i elaboració de diccionaris terminològics, creació de neologismes, i unificació de la pronúncia (vegeu Barandovská-Frank 1998: 31). Avui en dia existeix una publicació de periodicitat regular (*Vox Latina*) i emissions radiofòniques en llatí que també es poden seguir per la xarxa.

El 1974 es va proposar la introducció del llatí mitjançant una interpellació al Parlament europeu de part de Patijn i Van der Hek. La resposta va ser que una decisió sobre aquest tema no formava part de les competències del Parlament [Coulmas 1991: 31].

Un argument per considerar el llatí com una solució possible és el fet que aquesta llengua va funcionar durant un llarg període històric en esferes científiques com a llengua franca europea [Kraus 2008: 169]. Per a Bruthiaux [1993: 9–10] aquest fet, tanmateix, no és un indicador fiable. Segons ell, l'ús del llatí no és comparable a l'ús actual de l'anglès per tres raons:

- En primer lloc, perquè existeixen pocs documents sobre la propagació del llatí;
- en segon lloc, perquè existien pocs dels instruments moderns de planificació lingüística institucional per influir en l'evolució i utilització de la llengua;
- en tercer lloc, perquè la llengua servia com a eina de comunicació només per a una petita elit.

Segons Wright [2000: 246], el paper del llatí en el passat és fins i tot un desavantatge i la causa de no tenir una acceptació universal. Segons la seva opinió, el llatí, a causa de la seva llarga relació amb l'església catòlica, no trobaria suports a l'Europa protestant i seglar.

3.6. Llengua planificada (esperanto)

Si es tracta d'una llengua artificial en el paper de llengua franca, alguns autors concedeixen que això és la solució més justa als problemes lingüístics. Wright [2004: 172] ens fa parar esment en allò que diu Pool [1991], el qual argumenta que en una situació multilingüe només hi ha dues alternatives: la primera solució és que cadascú aprengui la llengua de l'altre; la segona és que tothom aprengui una tercera llengua. Ammon [1994] escriu:

Aquesta proposta [llengua artificial general – S.F.] és atractiva per la idea que sembla prou prudent que cap de les comunitats lingüístiques europees tingui l'avantatge de tenir la llengua franca com a llengua materna. Aquest avantatge [...] és enorme. Comporta immensos ingressos addicionals gràcies a l'ensenyament de la llengua, traducció i interpretació, correcció de textos i, a més, comporta superioritat comunicativa en situacions importants, accés més ràpid a informes decisius, etc. En un món competitiu, aquests avantatges per a la comunitat que té la llengua franca com a pròpia és a la vegada un desavantatge per a les altres comunitats lingüístiques. Per il·lustrar això amb només un exemple: un empleat anglès dels òrgans polítics de la UE necessita, com a norma, molta menys energia i temps per llegir els nombrosos textos en anglès que formen part de l'agenda de les reunions que el seu col·lega italià o alemany. Està menys cansat i té temps lliure per a altres activitats. A més, entén els textos amb més precisió i pot expressar-se més clarament a les reunions. [...] La solució "llengua artificial general" certament eliminaria aquesta competència injusta entre les diverses comunitats lingüístiques i els seus membres.

Tot i això, una descripció tan clara del problema no equival al suport de la proposta de solució. Ammon [1994: 11] continua:

Tanmateix té una mancança important: requeriria una total reestructuració de l'ensenyament de llengua estrangera a Europa: nova formació del professorat i desenvolupament del material didàctic a grandíssima escala, i això devaluaria els coneixements

actuais de la llengua estrangera adquirits a un cost tan alt. Sembla, en poques paraules, prohibitivament car. Un altre problema és l'aversion profundament assentada, justificada o no, de gran part –o com a mínim de sectors influents– de la població europea contra tota llengua artificial. Aquesta proposta sembla, per tant, molt poc realista, com a mínim en el futur proper.

Els dos primers arguments en contra per a mi no són gaire importants. És possible redefinir l'ensenyament de llengua estrangera. Els esforços invertits i les capacitats adquirides en altres llengües són, tanmateix, valuosos. Si parlem d'una llengua com l'esperanto amb lèxic i estructura internacional, fins i tot hi podrien jugar a favor. Sempre es necessiten nous materials didàctics, ja sigui perquè els existents es queden antiquats o perquè les condicions han canviat (com, per exemple, amb la introducció del Marc Europeu Comú de Referència per a les Llengües). De fet, en la dècada dels noranta ja es va produir una reconstrucció reeixida del paisatge de l'ensenyament de llengües en molts estats de l'est d'Europa, on fins aleshores el rus dominava en els programes d'ensenyament.⁷

Pel que fa a la part financera, per tant sobre l'argument de "prohibitivament car", els càlculs de Grin [2005] parlen per si sols:

L'escenari "esperanto" es mostra el més avantatjós perquè representaria un estalvi net per a França de com a mínim 5.400 milions d'euros cada any, i per a tota la UE (incloses la Gran Bretanya i Irlanda) un estalvi net de 25.000 milions d'euros anuals.

El tercer argument, el rebuig contra una llengua artificial, per a mi té molt més pes, principalment perquè altres autors ben volents i ben informats, com per exemple Grin [2005] i Arntz [1998], opinen de la mateixa manera.

L'argumentació de diversos altres autors mostra que no s'han ocupat realment del tema. Kraus [2008] dedica mig paràgraf a l'esperanto. Després d'una breu menció al llatí, escriu [p. 169–170]:

Llengües mortes a banda, llengües internacionals com el volapük i

⁷ I també en estats del sud d'Europa, on el francès predominava. (N. del Tr.)

l'esperanto són ocasionalment focus d'especulació sobre com un espai lingüístic unificat europeu podria crear-se de manera justa. Els qui donen suport a l'esperanto veuen la UE com el marc ideal per fer possible la seva utopia d'internacionalisme lingüístic, tot i que el seu punt de vista no ha generat gaire entusiasme en les institucions europees [Phillipson 2003: 171-174]. Hi ha també altres propostes més iròniques. Així, el columnista finès Jukka Ukkola [1997] va prendre la idea d'una llengua artificial com a base per a un comentari, en el qual, en to de burla, advocava per la creació d'una llengua basada en la UE. [...] En el mateix sentit, Diego Marani –traductor del Consell de Ministres a Brusselles i que també és novellista– va fer un intent més sistemàtic per crear una llengua europea “integradora”, que va anomenar Europanto [en notes al peu de pàgina es donen frases d'exemple d'ambdós models – S.F.]. Malgrat aquestes contribucions humorístiques en el tractament del tema lingüístic a Europa, és difícil negar que els defensors de la neutralitat lingüística i cultural tinguin raó. Tanmateix, però, jutjant amb criteris realistes i pragmàtics no sembla que ni llengües honorades durant molt de temps, com el llatí, ni llengües artificials modernes, com l'esperanto, siguin candidates amb possibilitats de ser la llengua franca d'Europa.

Parlar de “llengües artificials” i esmentar de passada l'esperanto i el volapük no demostra gaire predisposició a ocupar-se del tema amb detall. Hi ha un món entre les dues. A més, no queda clar per què Kraus esmenta, aquí, les curiositats d'Ukkola i Marani. Ell mateix les anomena “contribucions humorístiques”, però mai no havien tingut funció de projectes lingüístics, sinó que pertanyen a l'apartat de comèdia o potser de literatura macarrònica⁸. Si les eliminem, què resta en la cadena argumental de Kraus contra la llengua planificada? Només la declaració, no recolzada per fets, que no és una proposta realista i pragmàtica. En relació amb la segona declaració, que les institucions europees no s'entusiasmen amb la idea d'una llengua planificada, Kraus cita Phillipson entre parèntesis com a referència d'autoritat. De fet, Phillipson en les pàgines en qüestió dona una imatge real de l'esperanto i sobre aquesta base recolza amb claredat una llengua internacional com a solució atractiva dels problemes lingüístics a la Unió Europea. Crítica el refús de la petició al Servei Comú d'Interpretació i Conferències de la Comissió Europea de provar l'aplicació de l'esperanto com a llengua pont

8 Vegeu Fritsche [2002].

amb l'argument que aquesta llengua no era utilitzada diàriament i que per això no era capaç d'expressar plenament tots els continguts (aquesta va ser la resposta de Neil Kinnock el 2 de març del 2002), dient que això “mostra la ignorància de la realitat sociolingüística de l'esperanto” [Phillipson 2003: 174].

De manera semblant a Ammon i Kraus, Wright [2000, 2004] reconeix plenament, per una banda, els potencials d'una llengua planificada:

En un món ideal, una solució totalment idealista com la de l'esperanto solucionaria la major part dels problemes lingüístics de la UE i no solament en les seves institucions. A partir de la seva adopció, els joves ciutadans en els diversos sistemes educatius estarien socialitzats per acceptar una situació diglòssica. Com a adults utilitzarien la seva llengua materna per a les seves necessitats en el seu entorn directe i en la democràcia local, i la llengua planificada per a l'accés a una societat més àmplia fora dels seus límits lingüístics i per participar en la comunitat comunicativa de la democràcia àmplia europea. Cap grup de la UE no refusaria l'esperanto en la manera en què es refusa l'anglès. Cap de les objeccions no valdrien [Wright 2000: 246-247].

D'altra banda, l'autora dubta molt de l'acceptació d'una llengua artificial, amb l'argument, entre d'altres, que això fins i tot no es va dur a terme en el passat quan la idea va trobar condicions favorables. Per a ella, la llengua artificial està associada a un idealisme antiquat i a un optimisme no realista. Es menciona l'estereotip del fanàtic que es posa en ridícul ell sol i que no és pres seriosament. No obstant això, Wright [2000: 247] s'interessa pels intents d'aprofitar el valor propedèutic de l'esperanto. Si es demostra amb èxit que la llengua planificada pot facilitar l'aprenentatge d'altres llengües estrangeres, segons escriu, podria canviar la seva posició.

4. CONCLUSIONS

Les vies de solució del problema lingüístic descrites aquí reflecteixen el descontentament creixent sobre l'actual situació lingüística, especialment a Europa. Una revisió de la literatura especialitzada mostra que els especialistes no poden deixar l'esperanto al marge del tractament del tema. Reconeixen que, en teoria, una llengua que no és la llengua materna de ningú possibilita una comunicació en igualtat de drets. La utilització de l'esperanto com a llengua franca, a més, seria congruent amb el principal postulat de la política lin-

Pool argumenta que en una situació multilingüe només hi ha dues alternatives: la primera solució és que cadascú aprengui la llengua de l'altre; la segona és que tothom aprengui una tercera llengua

En la dècada dels noranta ja es va produir una reconstrucció reeixida del paisatge de l'ensenyament de llengües en molts estats de l'est d'Europa, on fins aleshores el rus dominava en els programes d'ensenyament

güística europea, és a dir, la conservació de la diversitat lingüística. Sobre la vesant pràctica de la utilització d'una llengua planificada, hi falten coneixements. No ens n'hem d'admirar, ni ho hem de retreure a ningú. És, certament, difícil d'imaginar que una llengua creada en un gabinet sigui adequada per a la comunicació internacional i que tingui un grau semblant d'expressivitat al d'una llengua normal. En aquesta situació també es fonamenta l'actitud generalment de refús a l'esperanto que molts autors esmenten ("una aversió profundament assentada" [Ammon 1994: 11], "freqüents reaccions de rebuig" [Grin 2005]).

És tasca de les persones que tenen els coneixements i l'experiència necessàries treballar per canviar aquesta imatge negativa. Això vol dir primerament els esperantistes mateixos, els quals, segons la meua opinió, sovint no "es venen bé". Per informar amb èxit sobre una qüestió, avui en dia, l'entusiasme no és suficient. I en segon lloc, els interlingüistes. L'aplicació de l'esperanto ha de ser un tema habitual en publicacions i en les conferències científiques. La literatura sobre l'esperanto ha de formar part de les biblioteques universitàries i de les altres biblioteques. La llengua (o llengües) utilitzada per a això ha de ser àmpliament entesa, com l'anglès.

Si hi ha trets de les llengües planificades que poden interessar els especialistes, com evidentment el valor propedèutic de l'esperanto, cal que els subratllem. Igualment tenim el deure de reaccionar a les presentacions incorrectes de la llengua planificada al públic en general.

En tots dos terrenys, en el món esperantista igualment com en el món científic extern, l'homenatjat ha fet i ha aconseguit molt, tant com a parlant culte i exemplar durant les trobades esperantistes, com en el paper d'editor de revistes especialitzades i llibres i com a d'organitzador de simposis d'interlingüística. En el 93è Congrés Universal d'Esperanto a Rotterdam, Humphrey Tonkin va dir:

[...] la conservació de la diversitat lingüística no significa inevitablement l'existència d'un "problema lingüístic", i no produeix inevitablement una manca de comunicació. Al contrari, si l'esperanto es convertís en una llengua alternativa de gran divulgació, és molt possible que la diversitat lingüística es conservés a nivell regional

i local i, amb ella, la diversitat humana i la riquesa cultural de la humanitat. [Esperanto, setembre 2008, p. 176]

Hem de treballar perquè hi hagi una situació en la qual la humanitat tingui l'oportunitat d'experimentar-ho, ja que els lingüistes i els especialistes en ciències polítiques i culturals tenen els coneixements per donar recomanacions adequades per a la presa de les decisions polítiques correctes.

BIBLIOGRAFIA

Adolphs, Svenja (2005). "I don't think I should learn all this' – A Longitudinal View of Attitudes Towards 'Native Speaker' English". Dins: Gnutzmann i Intemann (reds.), p. 119–131.

Ammon, Ulrich (1994). "The Present Dominance of English in Europe". Dins: Ulrich Ammon, Klaus J. Mattheier, Peter Nelde (reds.), *Sociolinguistica* 8, p. 1–14.

– (2003). "Global English and the Non-native Speaker: Overcoming Disadvantage". Dins: Tonkin i Reagan (reds.), p. 23–34.

Arntz, Reiner (1998). *Das vielsprachige Europa. Eine Herausforderung für Sprachpolitik und Sprachplanung*. Universität, Hildesheim

Barandovská-Frank, Věra (1998). "Der neueste Stand der Lateinbewegung: Bericht über den Latinisten-Weltkongress". *Interlinguistische Informationen*, 4, p. 47–49.

Beneke, Jürgen (1991). "Englisch als *lingua franca* oder als Medium interkultureller Kommunikation?" Dins: Renate Grebing (red.). *Grenzenloses Sprachenlernen. Festschrift für Reinhold Freudenstein*. Cornelson. Oxford University Press, Berlin. P. 54–66.

Bruthiaux, Paul (2003). "Contexts and Trends for English as a Global Language". Dins: Tonkin i Reagan (reds.), p. 9–22.

Carli, Augusto; Ulrich Ammon (2007, reds.). "Linguistic Inequality in Scientific Communication Today". *AILA Review*, Vol. 20.

Coulmas, Florian (1991). "European Integration and the Idea of the National Language". Dins: Florian Coulmas (red.).

A Language Policy for the European Community: Prospects and Quandaries. Mouton de Gruyter, Berlín. P. 1–44.

– (2007). "English Monolingualism in Scientific Communication". Dins: Carli i Ammon (reds.), p. 5–13.

Crystal, David (1997). *English as a Global Language*. Cambridge University Press, Cambridge.

Erling, Elizabeth J. (2005). "Who is the 'Global English' Speaker? A Profile of Students of English at the Freie Universität Berlin". Dins: Gnutzmann i Intemann (reds.), p. 215–229.

Fritsche, Michael (2002). "Maccaronea – 2000 Jahre Sprachmischung in satirischer Dichtung". Dins: Konrad Ehlich (red.). *Sprachen und Sprachenpolitik in Europa*. Stauffenburg, Tübingen. P. 171–184.

Gnutzmann, Claus (2007). "Teaching and Learning English in a Global Context". Dins: *Anglistentag 2006 Halle. Proceedings*. Wissenschaftlicher Verlag, Tréveris. P. 319–330.

– ; Frauke Intemann (2005, reds.). *The Globalisation of English and the English Language Classroom*. Narr, Tübingen.

Gradoll, David (2006). *English Next. Why Global English May Mean the End of 'English as a Foreign Language'*. The British Council, Londres.

Grin, François (2005). *L'enseignement des langues étrangères comme politique publique*. En línia: <www.hce.education.fr/gallery_files/site/21/104.pdf>

Grzega, Joachim (2006). "Globish and Basic Global English (BGE): Two Alternatives for a Rapid Acquisition of Communicative Competence in a Globalized World?" *Journal for Eurolinguistics*, 3, 1–13, <www.basicglobalenglish.com>.

James, Allan (2005). "The Challenges of the Lingua Franca: English in the World and Types of Variety". Dins: Gnutzmann i Intemann (reds.), p. 133–144.

Jenkins, Jennifer (2000). *The Phonology of English as an International Language*. Oxford University Press, Oxford.

Kelletat, Andreas F. (2001). *Deutschland : Finnland 6 : 0. Deutsch contra Englisch*

und Französisch. *Zum Dolmetschstreit in der Europäischen Union. Saksa-Suomi: 6–0. Saksa vastaan englanti ja ranska. Tulkkauskäytännöt Euroopan unionissa.* Universität Tampere, Tampere.

Klein, Horst G. (2002). “EuroCom - Europäische Interkomprehension”. Dins: Dorothea Rutke (red.). *Europäische Mehrsprachigkeit: Analysen – Konzepte – Dokumente.* Shaker, Aquisgrà. P. 29–44.

Koutny, Ilona et al. (2008). *German-Esperanta-Pola Etvortaro pri Lingvo kaj Komunikado.* ProDRUK, Poznań.

Kraus, Peter A. (2008). *A Union of Diversity. Language, Identity and Polity-Building in Europe.* Cambridge University Press, Cambridge.

Phillipson, Robert (1992). *Linguistic Imperialism.* Oxford University Press, Oxford.

– (2003). *English-Only Europe. Challenging Language Policy.* Routledge, Londres-Nova York.

– (2008). “The New Linguistic Imperial Order: Lessons from Europe of Worldwide Relevance”. Dins: Kimura Goro Christoph (red.). *Towards Equitable Language Policy in Asia.* European Institute, Sophia Universitato, Japana Esperanto-Instituto, Tokio. P. 132–138.

Pool, Jonathon (1991). “The Official Language Problem”. *American Political Science Review*, 85, p. 495–514.

Ricento, Thomas (red., 2006). *An Introduction to Language Policy. Theory and Method.* Blackwell Publishing, Malden.

Seidelhofer, Barbara (2003). “English for Europe, or European English?”. Dins: Rüdiger Ahrens (red.). *Europäische Sprachenpolitik.* Winter, Heidelberg. P. 123–138.

– (2007). “English as a Lingua Franca and Communities of Practice”. Dins: *Anglistentag 2006 Halle. Proceedings.* Wissenschaftlicher Verlag, Trèveris. P. 307–318.

Sieberg, Herward (2008). “Aspekte deutscher Sprachpolitik in der Europäischen Union”. Dins: Hans P. Krings, Felix Mayer (reds.). *Sprachvielfalt im Kontext von Fachkommunikation, Übersetzung und Fremdsprachenunterricht.* Frank und Timme, Berlin. P. 433–443.

Stoye, Sabine (2000). *Eurocomprehension: Der romanistische Beitrag für eine europäische Mehrsprachigkeit.* Shaker, Aquisgrà.

Humphrey Tonkin

Tonkin, Humphrey (2003). “Why Learn Foreign Languages? Thoughts for a New Millennium”. Dins: Tonkin i Reagan (reds.), p. 145–155.

– ; Timothy Reagan (2003, eds.). *Language in the Twenty-First Century.* Benjamins, Amsterdam-Philadelphia.

Van Parijs, Philippe (2000). “The Ground Floor of the World: On the Socioeconomic Consequences of Linguistic Globalization”. *International Political Science Review*, 21 (2), p. 217–233.

– (2007). “Tackling the Anglophones’ Free Ride: Fair Linguistic Cooperation with a Global Lingua Franca”. Dins: Carli i Ammon (reds.), p. 72–86.

Widdowson, Henry G. (1994). “The Ownership of English”. *TESOL Quarterly*, 28, p. 377–389.

Wright, Sue (2000). *Community and Communication. The Role of Language in Nation State Building and European Integration.* Multilingual Matters Ltd., Clevedon.

– (2004). *Language Policy and Language Planning: From Nationalism to Globalization.* MacMillan, Palgrave.

Zybatow, Lew (2002). “Die slawistische Interkomprehensionsforschung und EuroComSlav”. Dins: Gerhard Kischel (red.). *EuroCom: Mehrsprachiges Europa durch Interkomprehension in Sprachfamilien. Tagungsband des Internationalen Fachkongresses, Hagen, 9.-10. November 2001.* Fernuniversität, Hagen. P. 357–371. □

Les vies de solució del problema lingüístic descrites aquí reflecteixen el descontentament creixent sobre l'actual situació lingüística, especialment a Europa. Una revisió de la literatura especialitzada mostra que els especialistes no poden deixar l'esperanto al marge del tractament del tema

ESPERANTO*

CAT

*Associació Catalana d'Esperanto/Kataluna Esperanto-Asocio

L'Associació Catalana d'Esperanto aplega els esperantistes dels Països Catalans. Va ser fundada el 1980, com a continuadora de la Federació Esperantista Catalana d'abans de la guerra. És membre de la Federació d'Organitzacions Catalanes Internacionalment Reconegudes i la seva secció juvenil, la Joventut Catalana d'Esperanto, és membre de l'Organització Mundial de la Joventut Esperantista.

Les seves activitats bàsiques són donar a conèixer els problemes de desigualtat lingüística i l'esperanto a casa nostra, i facilitar l'aprenentatge i la pràctica de la llengua internacional. En aquest sentit ha editat un cert nombre de llibres i organitza regularment trobades, seminaris i congressos.

Els seus objectius són:

- a) Promoure en l'àmbit dels territoris de llengua catalana l'ús de la llengua pròpia i de l'esperanto, com a llengua auxiliar internacional neutral, com a la millor opció de democràcia lingüística, que garanteix els valors dels drets lingüístics, de la diversitat lingüística i del dret a la comunicació plena entre persones de llengües diferents
- b) Promoure la cultura catalana arreu del món i el coneixement d'altres cultures als territoris de llengua catalana per mitjà de l'esperanto

I els seus valors són:

- a) Els drets lingüístics, entesos com a complement indissoluble dels drets humans
 - b) La diversitat lingüística, entesa com a una part essencial de la diversitat cultural
 - c) El dret a la comunicació plena entre persones de llengües diferents, com a mitjà de superació dels prejudicis vers la cultura de la pau
-

DE L'ALEMANY A L'ANGLÈS EN LES CIÈNCIES ECONÒMIQUES A SUÈCIA

Bo Sandelin*

1. INTRODUCCIÓ

Al llarg dels darrers segles tots els aspectes de la societat sueca han patit l'influx, sobretot, dels esdeveniments a Alemanya i de les idees que s'hi desenvolupaven. La Hansa, associació de comerciants alemanys, va tenir un paper cabdal en el desenvolupament econòmic i polític dels països escandinaus entre els segles XIV i XVI. Les universitats alemanyes eren el principal objectiu dels estudiants suecs des del segle XV, i a mitjans segle XVIII el 60% dels estudiants de Greifswald eren suecs [Sorlin 1994: 128].

La gran influència del món germànic es va mantenir quan l'economia es va formar com

una disciplina científica moderna al final del segle XIX¹. També llavors els Estats Units es trobaven sota la influència alemanya. Per tant, com va fer notar Joseph Schumpeter [1954: 864], “per a aquells [economistes americans] que es podien permetre pagar-s'ho, la peregrinació, sobretot a Alemanya, va esdevenir gairebé una fita inexcusable en les seves carreeres, d'una manera semblant als antics viatges cavallerescs”. Anàlogament, Dorfman [1955: 22] va constatar que dels Estats Units partien “un nombre sempre creixent d'estudiants a Alemanya per a estudis d'especialització durant les dècades de 1870 i 1880”.

1 Com a “economia” o “ciències econòmiques” s'entén “ciències socioeconòmiques”.

* Catedràtic d'Economia a la Universitat de Göteborg. Va ser president de l'Institut Suec d'Esperanto (1993–2001). Les seves últimes obres inclouen *Ekonomi i EU* (3a edició, 2009) i *A Short History of Economic Thought* (amb H. M. Trautwein i R. Wundrak, 2a edició, 2008).

El present text va aparèixer publicat en el llibre d'homenatge al professor Humphrey Tonkin titulat *La arto labori kune* [“L'art de treballar plegats”], a cura de Detlev Blanke i Ulrich Lins, i editat per l'Associació Universal d'Esperanto, Rotterdam, 2010.

Traducció de l'esperanto: Hèctor Alòs i Font.

RESUM

Els pioners de les ciències econòmiques a Suècia de fa cent anys estaven molt influenciats per idees provinents d'Alemanya. En els seus viatges d'estudis habitualment visitaven universitats alemanyes i escrivien els seus treballs d'investigació en alemany o suec. Aquesta situació va canviar posteriorment en favor de l'anglès. Un nivell semblant de transició de l'alemany a l'anglès durant el segle XX es pot trobar en la llengua dels llibres d'economia adquirits per les biblioteques, la llengua de les tesis doctorals d'economia i la llengua de les obres citades en aquestes tesis. Al mateix temps, l'ús del suec s'ha encongit. Com a possibles causes de l'abandó de l'alemany es discuteix la I Guerra Mundial, l'escola històrica, el període nazi i la II Guerra Mundial, la reducció de la importància de les distàncies geogràfiques i la influència creixent en àmbits diferents dels Estats Units.

RESUMO

La pioniroj de la sveda ekonomiko antaŭ cento da jaroj estis multe influitaj de germanaj ideoj. Iliaj studvojaĝoj iris plejofte al germanaj universitatoj, kaj iliaj sciencaj verkoj estis kutime en la lingvoj germana aŭ sveda. Tio poste ŝanĝiĝis favore al la angla. Similan transiron de la germana al la angla dum la 20-a jarcento oni trovas koncerne la lingvon de ekonomikaj libroj, akiritaj de bibliotekoj, la lingvon de doktoraj ekonomikaj disertacioj kaj la lingvon de cititaj verkoj en tiuj disertacioj. Samtempe la uzado de la sveda ŝrumpis. Kiel eblajn kaŭzojn de la forlaso de la germana ni pridiskutas la Unuan Mondmiliton, la historian skolon, la naziepokon kaj la Duan Mondmiliton, la malgrandigitan signifon de geografia distanco kaj la kreskantan plurflankan usonan influon.

Cent anys després, la situació és ben diferent, no solament a Suècia. “[Hi ha] motius per demanar-se si hi ha ara estudis d’economia fora i independents dels Estats Units”, va escriure Portes [1987: 1341], i Frey i Fray [1995: 185] van concloure que “avui dia els estudis econòmics acadèmics estan fortament dominats per investigadors americans, la qual cosa es reflecteix en les publicacions, les cites i també en els premis Nobel”. Aquest desplaçament ha tingut també seqüeles lingüístiques. En aquest capítol ens concentrarem en l'exemple suec. Primerament, veurem quina base tenien els professors d’economia suecs fa cent anys. A continuació, observarem alguns indicadors bibliomètrics, com la llengua dels llibres adquirits per les biblioteques universitàries, la llengua de les tesis doctorals sueques sobre economia i la llengua de les obres citades en aquestes dissertacions. Se’n desprenen dues tendències: la desaparició del suec i, en relació amb les llengües estrangeres, la substitució de l’alemany per l’anglès. Aquest reforçament de l’anglès el trobarem també en l’ensenyament de l’economia. Tendències semblants també es podrien trobar en altres disciplines i països. Finalment, discutirem alguns factors que evidentment han contribuït a l’abandó de l’alemany.

2. ELS PIONERS

Fa cent anys, el 1908, hi havia només quatre catedràtics d’economia a Suècia: Knut Wicksell a Lund, David Davidson a Uppsala, Gustav Cassel a Estocolm i Gustaf Steffen a Göteborg. Poden, per tant, ser considerats com els qui conformaven els estudis d’economia a Suècia.

Knut Wicksell (1851–1926) va fer llargs viatges d’estudis durant la dècada de 1880 a Londres, Berlín i Estrasburg. En la seva tesi doctoral, escrita en alemany, *Zur Lehre von der Steuerincidenz*, que va incloure’s com a part de la seva obra més coneguda, *Finanztheoretische Untersuchungen* (1896), els escriptors alemanys hi tenen un paper destacat, però també el tenen el britànic Alfred Marshall i l’americà Edwin Seligman. En la seva teoria del capital, presentada en alemany a *Über Wert, Kapital und Rente* (1893) i en suec a *Föreläsningar i nationalekonomi* (1901), l’austríac Eugen von Bohm-Bawerk va ser la principal font d’inspiració, però el britànic Stanley Jevons i el francès Leon Walras també hi destaquen. La principal obra de macroeconomia de Wicksell, *Gel-*

dzins und Güterpreise (1898), en alemany, pot considerar-se com la seva contribució més personal.

Els pares de David Davidson (1854–1942) eren originaris d’Alemanya. Eli Heckscher [1951: 135] va descriure les fonts de la tesi doctoral de Davidson, en suec, de la següent manera: “Els clàssics d’Europa Occidental no hi falten [...] però el centre de gravetat, sens dubte, són els millors teòrics de parla alemanya”. Mig any després de defensar la tesi, el maig de 1879, Davidson va anar a Heidelberg per estudiar amb Karl Knies. El 1885 va visitar les universitats de Leipzig i Berlín per estudiar els bancs nacionals i el 1886 va estudiar els impostos sobre els ingressos a Bremen, Hamburg, Lübeck i Basilea [Uhr 1991]. Alhora i després va anar creixent el seu interès pel clàssic britànic David Ricardo.

Gustaf Steffen (1864–1929) va estudiar durant la dècada de 1880 primer química, física i mineralogia a Aquisgrà i després economia política a Berlín. En acabar la dècada es trobava a Londres i hi estudiava l’economia neoclàssica. Va doctorar-se a Rostock el 1902 amb un treball en alemany sobre els assalariats anglesos. En un article de 1903 (“Folkhushållning”), lloava l’escola històrica alemanya i ell mateix va ser-ne el seu representant més destacat a Suècia.

Gustav Cassel (1866–1945) pels voltants del canvi de segle va estudiar a Tübingen, Berlín i Göttingen. En la seva joventut el caracteritzaven com a “liberal amb trets alhora radicals i conservadors, provinents, en les dècades de 1880 i 1890, dels *Kathedersozialisten* alemanys i dels fabianistes anglesos” [Carlson 1988: 33]. La seva obra més coneguda va ser publicada primer en alemany: *Theoretische Sozialökonomie* (1918).

La generació següent va orientar-se més cap als Estats Units i Alemanya va perdre importància. Els viatges d’estudis van dirigir-se cap a occident. Gösta Bagge va ser-ne un pioner en visitar la universitat Johns Hopkins de Baltimore els anys 1904 i 1905. El van seguir Johan Åkerman, que va anar a Harvard el curs 1919–1920 i Bertil Ohlin alguns anys després. Gunnar Myrdal va triar la universitat de Columbia a Nova York, on va estar-se el curs 1929–1930.

Les referències en les tesis dels tres més joves (Åkerman, Myrdal i Ohlin) a obres publicades a Alemanya són infreqüents,

i sovintegen més les de la Gran Bretanya o els Estats Units. El 13% de les referències d’Åkerman són alemanyes i el 52% britàniques o americanes. Per a Myrdal aquests percentatges són de 13 i 68 i per a Ohlin 6 i 71, respectivament. Alemanya ja no era el país on els futurs economistes de referència suecs trobaven les fonts d’inspiració.

3. LES LLENGÜES DELS LLIBRES DE LES BIBLIOTEQUES

Mirem ara algunes variables bibliomètriques que poden indicar quins territoris lingüístics eren més importants per als economistes suecs.² Fins a la segona meitat del segle xx la relació entre la llengua d’un llibre i la llengua habitual del lloc d’edició era més forta que avui en dia, quan, per exemple, editorials alemanyes i holandeses publiquen molts textos científics en anglès.

A la Figura 1 veiem la distribució per llengua dels llibres d’economia estrangers adquirits per les biblioteques dels centres de recerca suecs, principalment les biblioteques universitàries.

Al final del segle XIX prop del 60% dels llibres era en alemany. A partir dels anys vint era visible una tendència clarament negativa i en els anys cinquanta la proporció de l’alemany estava per sota del 20% (la proporció encara més petita entre els anys 1944 i 1947 és causada per les difícils circumstàncies relacionades amb la II Guerra Mundial, especialment a Alemanya).

La contrapartida de la davallada de l’alemany és l’increment de l’anglès. Al començament del segle xx la proporció de l’anglès era comparable a la del francès: prop d’una cinquena part dels llibres estrangers. A mitjan segle xx la proporció ja havia crescut fins a la meitat dels llibres.

4. LA LLENGUA DE LES TESIS DOCTORALS

La llengua de les tesis doctorals mostra d’una manera evident en quin camp busca un autor els seus lectors, però presumi-

² Aquestes variables han estat presentades anteriorment a Sandelin 1999a, 1999b i 2001.

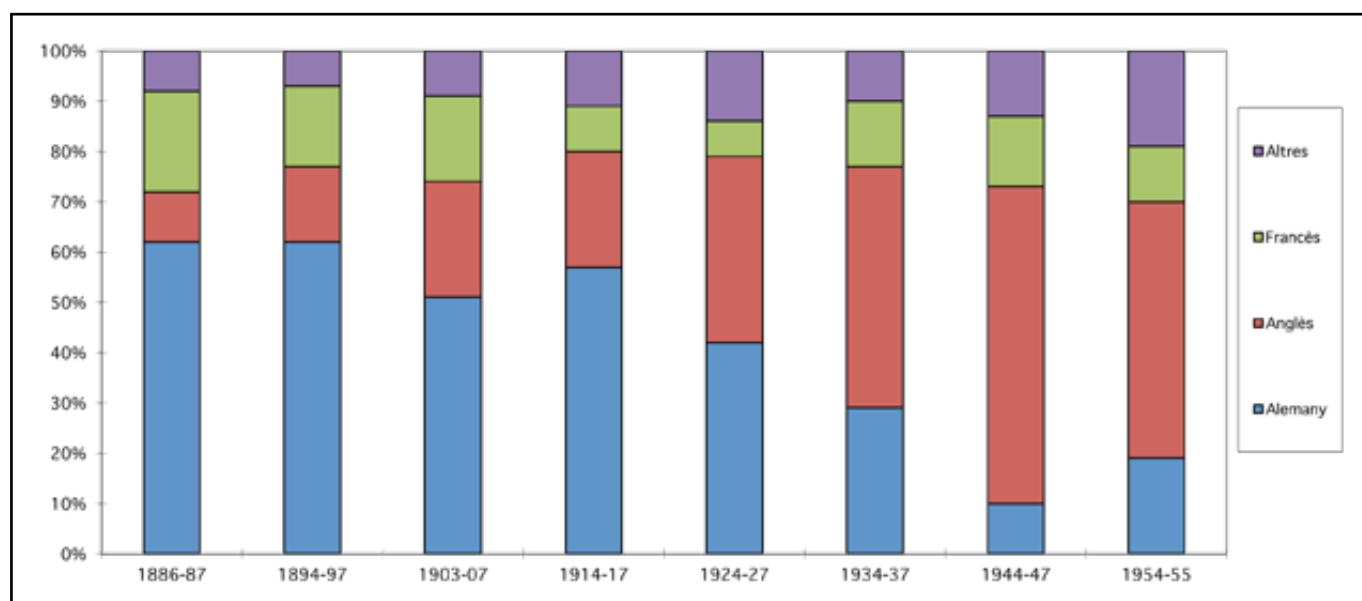

Figura 1. Llençua dels llibres d'economia estrangers adquirits per les biblioteques dels centres de recerca suecs

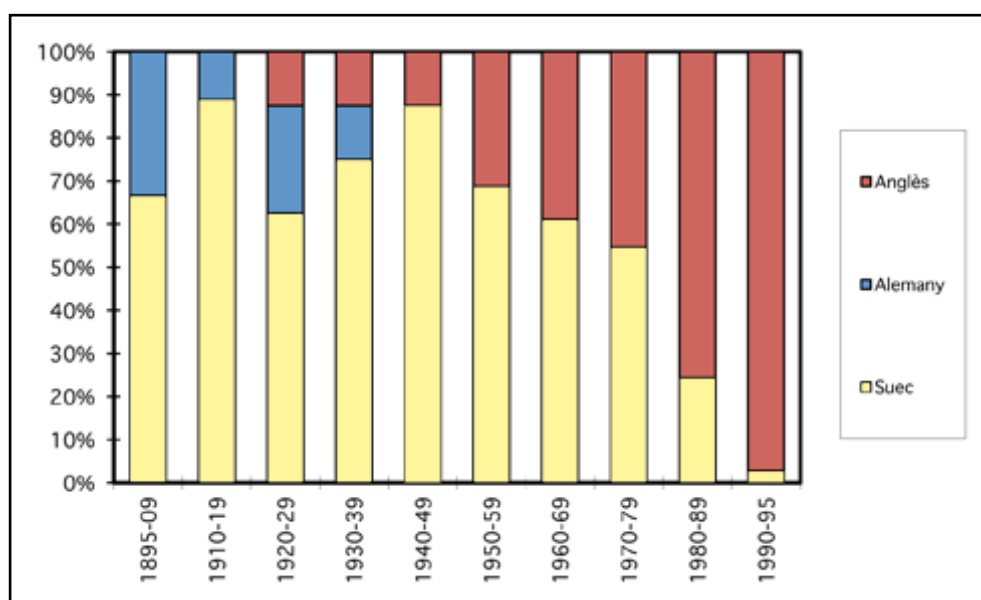

Figura 2. Llençua de les tesis doctorals d'economia a Suècia

**En els anys vint
Alemanya ja no era
el país on els futurs
economistes
de referència suecs
trobaven les fonts
d'inspiració**

blement també està correlacionada amb la llengua de les obres que ha llegit. Probablement també indica una certa ambició científica: l'autor considera la llengua dels seus precursors admirats prestigiosa i preferible d'usar.

La figura 2 mostra en quines llengües han estat escrites les tesis doctorals d'economia a Suècia en el període 1895–1995.

En aquests 101 anys hi ha hagut 415 tesis doctorals aprovades. En les primeres dècades hi havia de mitjana menys d'una tesi per any,

però cap al final del període se'n llegien prop de 20 cada any.

La figura mostra el percentatge de les tres llengües usades. Veiem que al final del segle XIX i al principi del XX les tesis sempre s'escrivien en suec o en alemany. L'última tesi en alemany –*Beiträge zur Standortstheorie* de Tord Palander– va publicar-se el 1935, i la primera en anglès –*A Study of Interest Rates* de Karin Kock– el 1929. Després de 1935 només s'ha utilitzat el suec i l'anglès. Tanmateix, durant els anys seixanta encara dominava el suec: en aquell període, 11 de les 18 tesis van

presentar-se en suec. Tan sols a partir dels anys vuitanta l'anglès domina clarament. En els anys noranta les tesis en suec resulten excepcionals.

5. LA LLENGUA DE LES OBRES CITADES

Un altre indicador del canvi de posicions entre les diferents llengües es troba en la llengua de les obres citades en les tesis doctorals. La taula es basa en les obres citades en una mostra de 61 de les 415 tesis doctorals d'economia publicades en el període 1895–1995. Vegeu taula.

La tendència principal es repeteix. Després dels anys trenta poques vegades se citen obres en alemany. També les publicacions en francès i italià han desaparegut. Al començament del segle xx se citaven obres en italià gràcies a la posició tradicionalment forta dels italians en la teoria de les finances públiques. Al final del període l'anglès és plenament preponderant i fins i tot el suec gairebé desapareix.³ En relació amb el suec no es tracta d'una regressió contínua. Sorpren el baix percentatge del suec per a 1920–1939 i l'alt per a 1940–1959. Durant els anys vint i trenta es van publicar diferents tesis amb una orientació teòrica, per exemple les dels posteriors premis Nobel Gunnar Myrdal i Bertil Ohlin i altres membres

³ El percentatge relativament gran de l'alemany encara durant el període 1929–1939 depèn sobretot d'una enorme llista de referències en l'última tesi doctoral en alemany. En aquest període només 3 de 16 tesis van ser en alemany. El potser sorprenent 8% en "Altres" en el període 1990–1995 s'explica pel següent: les xifres d'aquest sexenni es basen en una mostra de 12 de 125 tesis. Una d'aquestes 12 tesis és sobre la Unió Soviètica i s'hi troben 84 cites en rus, les quals constitueixen les tres quartes parts dels 8 punts percentuals.

de l'anomenada Escola d'Estocolm. Les teories són més o menys internacionals, la qual cosa explica el nombre reduït de referències sueques. Al contrari, durant els anys quaranta i cinquanta van preponderar les tesis fortament empíriques sobre l'economia sueca, la qual cosa va comportar un gran nombre de referències sueques.

La gran variabilitat del percentatge del suec amaga en part la persistent transició de l'alemany cap a l'anglès en les referències en llengua estrangera. Això es visualitza més clarament en dividir el percentatge de l'anglès pel de l'alemany. Per als primers cinc períodes s'obté la següent sèrie de quocients: 0,8, 1, 10, 18, 74.

6. LA LLENGUA EN L'ENSENYAMENT D'ECONOMIA

Quan l'economia va esdevenir una disciplina universitària a Suècia, amb una càtedra a Uppsala el 1741, es va diferenciar d'altres disciplines més antigues pel fet que l'ensenyament des de l'inici va fer-se en suec i no en llatí. Així, la matèria seria útil per a l'ús pràctic de l'economia. El primer catedràtic, Anders Berch, va escriure també un llibre de text en suec, que va emprar-se durant uns vuitanta anys. Si observem la llista de llibres dels cursos universitaris inicials al començament del segle xx, sorprèn que hi havia títols en diferents llengües: en suec, alemany, anglès i fins i tot en francès. A mitjans anys seixanta, quan vaig començar a estudiar economia a Lund, hi havia llibres de text només en anglès i suec, però els qui van estudiar alguns anys abans podien explicar que llavors el principal llibre de referència era en alemany. La llengua de les classes era el suec.

Des de 1969 els estudis de doctorat a Suècia consisteixen en dues parts: Després de passar un examen bàsic universitari, els aspirants que han estat acceptats com a doctorands segueixen cursos de doctorat per un període de dos anys. Després d'aquests cursos es redacta la tesi. Quan jo mateix cap a l'any 1970 vaig seguir els cursos de doctorat a la universitat de Lund, la llengua d'ensenyament era sempre el suec, excepte quan venien professors convidats estrangers. Els textos de lectura obligatòria eren sobretot en anglès, però algunes vegades en suec, danès o noruec. La situació romania aproximadament d'aquesta manera quan jo mateix vaig començar a ensenyar a doctorands a la universitat de Göteborg.

En la segona meitat dels anys vuitanta les premisses van canviar. Vam acceptar alguns doctorands estrangers que enteníen molt malament el suec. Alguns conferenciants immediatament van passar a utilitzar l'anglès com a llengua d'ensenyament. Això era considerat com a signe d'internacionalització, la qual cosa era bona. Jo mateix vaig dubtar una mica i durant el primer any vaig utilitzar alternativament les dues llengües, de manera que primer durant uns minuts explicava una cosa en suec i després en feia un resum en anglès. Això lògicament era una manera molt poc pràctica de donar classes i aviat també vaig cedir.

Durant els anys noranta no vam donar cap curs d'economia de doctorat en anglès, ni tampoc n'hem donat després, que jo sàpiga. Des del començament dels anys noranta tenim relacions oficials amb universitats africanes, d'on venen doctorands, els quals, naturalment, no entenen el suec. En els últims deu anys hem donat a conèixer els nostres cursos a escala internacional d'una manera més o menys activa i ara vénen estudiants d'Àsia, Àfrica, Amèrica del Sud i dels antics països socialistes.

Període	Suec	Anglès	Alemany	Francès	Italià	Danès/Noruec	Altres	Total
1895–1919	42	20	24	8	2	2	2	100
1920–1939	13	40	41	3	1	1	1	100
1940–1959	54	38	4	2	0	0	2	100
1960–1969	19	73	4	1	0	2	1	100
1970–1979	22	74	1	1	0	2	0	100
1980–1989	13	84	0	0	0	1	2	100
1990–1995	3	88	1	0	0	0	8	100

Llengua de les obres citades en les tesis doctorals d'economia sueques. Percentatges

Consegüentment, potser més de la meitat de vora deu nous doctorands que comencen cada dos anys no entenen el suec, i aquesta situació no és pas específica de Göteborg.

Per tant, l'ensenyament en anglès en els cursos de doctorat potser és una adaptació inevitable d'una institució universitària que vulgui evitar l'aïllament i el provincialisme. Però aquesta adaptació té "costos" coneguts: un conferenciant s'expressa menys clarament en anglès que en la seva llengua materna i el doctorant entén pitjor l'anglès que la seva llengua materna. En tots dos costats, per tant, la comunicació s'afebleix.

En el nivell bàsic d'ensenyament universitari el suec es manté com a llengua de les classes en les universitats sueques, però no de forma exclusiva. Sembla que algunes facultats petites que atreuen amb dificultats un nombre suficient d'estudiants ensenyen en anglès des de bon començament per atreure estudiants estrangers. Els llibres de text són en anglès i també en suec allà on les classes s'imparteixen en suec.

7. QUÈ EXPLICA L'ABANDONAMENT DE L'ALEMANY?

El nostre examen de les personalitats de referència, les llengües dels llibres de les biblioteques, les de les tesis doctorals i de les referències en aquestes tesis i la llengua d'ensenyament apunten més o menys en la mateixa direcció. Després de les primeres dècades del segle xx, l'alemany va perdre la seva posició dominant entre les llengües estrangeres en els ensenyaments d'economia a Suècia en favor a l'anglès. Una cosa semblant va passar en altres disciplines. Sens dubte, es podria explicar l'evolució lingüística com una conseqüència de l'evolució general de la potència política i econòmica. Tanmateix, en l'evolució general es poden distingir diferents factors que són possibles fonts d'explicació puntuals i que podrien influir conjuntament. Discutirem la I Guerra Mundial, la possible incidència de l'escola històrica, l'època nazi amb la II Guerra Mundial, la pèrdua d'importància de la distància geogràfica i el creixement de la població i dels estudis d'economia als Estats Units.

7.1. La I Guerra Mundial

La desfeta en la I Guerra Mundial i el caos postbèl·lic a Alemanya durant els anys vint de ben segur van reduir la influència dels economistes alemanys. No solament la guer-

WIKIPEDIA

ra va dificultar els contactes directes entre suecs i alemanys, sinó que, a més, Alemanya va perdre prestigi. "La I Guerra Mundial, els esdeveniments polítics a Alemanya entre les guerres i després també la II Guerra Mundial, tot probablement va desanimar els estudiants de comerç de visitar Alemanya", va escriure Engwal [1992: 154].

7.2. Possible incidència de l'escola històrica

Al final del segle xix va esdevenir-se el trencament internacional amb l'escola econòmica neoclàssica, és a dir del raonament teòric deductiu, en el qual els valors marginals tenen un paper cabdal. A Suècia Knut Wicksell va ser el primer en donar a conèixer aquesta escola. L'escola històrica econòmica, originària d'Alemanya i que, en canvi, preferia el raonament inductiu a partir de fets empírics, va anar perdent terreny, no solament a Suècia.⁴

Henry Spiegel [1997: 351] ha argumentat amb força que la tendència dels economis-

Algunes facultats petites que atreuen amb dificultats un nombre suficient d'estudiants ensenyen en anglès des de bon començament per atreure estudiants estrangers

⁴ Una visió de conjunt sobre l'enfocament de les diferents escoles pot trobar-se a Sandelin, Trautwein i Wundrak 2008a i 2008b.

tes alemanys a conservar l'escola històrica quan ja havia decaïgut arreu va dificultar l'evolució dels estudis d'economia a Alemanya i que els economistes alemanys, de retruc, van perdre predicament. L'escola històrica "dominava sense oposició a Alemanya fins a la II Guerra Mundial", segons Spiegel. A més:

[...] potser el fantasma de l'escola històrica encara viu i ha tallat les ales dels economistes alemanys de la postguerra. Cap expatriat alemany ni cap economista alemany al país no ha estat guardonat amb el premi Nobel.⁵

Podem fer-ne almenys dos comentaris. Primer: els fundadors de les ciències econòmiques modernes a Suècia no estaven gaire impressionats per l'escola històrica. Wicksell reconeixia les contribucions estadístiques i històriques de l'escola, mentre –tanmateix– subratllava:

Però per la seva unilateralitat, per l'actitud purament negativa, de rebuig brusc i alhora arrogant i ofensiu que encara adopta en relació amb la investigació teòrica i sistemàtica actual, segons la meua opinió, aquesta escola ha dificultat i danyat l'evolució de la ciència, particularment a Alemanya. [Wicksell 1904: 463]

Gustav Cassel en aquest període de la seva joventut n'apreciava el missatge social, però la seva opinió sobre el capteniment teòric de l'escola històrica era semblant al de Wicksell.

En segon lloc, l'opinió de Spiegel que l'escola històrica dominava a Alemanya fins a la II Guerra Mundial està contradita. Un altre comentarista afirma que ja "abans de la I Guerra Mundial l'escola històrica havia perdut la seva posició de paradigma dominant en les ciències econòmiques d'Alemanya" [Hagemann 1998: 356]. De manera semblant, Janssen [1998: 12] assegura que la tradició clàssica-neoclàssica "en els anys vint ja havia araconat considerablement l'historicisme i el romanticisme de la seva posició dominant".

Per tant, l'argument de Spiegel és dubtós. I si tingués bàsicament raó, la pervivència de l'escola històrica a Alemanya no podria

ser l'única raó del descens de la influència alemanya perquè aquest descens també es va donar en altres disciplines.

7.3. L'època nazi i la II Guerra Mundial

L'època nazi no solament va implicar restriccions a allò que es pogués escriure a Alemanya. Molts economistes van ser acomiadats o es van trobar en una situació insostenible i van deixar el país. Això no només va debilitar la disciplina a Alemanya, sinó que també va enfortir-la en el país de recepció:

Per l'expulsió de científics d'Alemanya, i a partir de 1938 també d'Àustria i d'altres països europeus, es van trencar molts desenvolupaments prometedors però alhora "indesitjats" en el camp de l'economia. A causa de les expulsions la ciència alemanya en molts camps (per exemple, en la física nuclear) va caure per sota de l'estàndard científic internacional. [...] Per altra banda els economistes foragitats no solament van enriquir l'evolució de les seves especialitats en els països hostes (com els Estats Units, la Gran Bretanya, Turquia o Israel), sinó que a més van contribuir decisivament a encunyar l'estàndard d'investigació internacional,

conclou Hagemann [1997: 6].⁶ En el país d'acollida els emigrants van començar a escriure en una altra llengua, principalment en anglès.

La política nazi va influir el caràcter dels estudis econòmics a Alemanya. Segons Janssen [1998: 13], l'emigració va afectar més les escoles clàssica i neoclàssica que la històrica, els membres de la qual eren afavorits quan hi havia vacants. Aparentment, s'estava creant una aliança entre l'escola històrica i el nazisme, però després d'un procés de crítica recíproca el vincle entre tots dos va trencar-se.

La repressió política dels anys trenta i quaranta sens dubte va ser un factor important en la disminució de la influència alemanya i del pes de la seva llengua. Però això amb prou feines dona una explicació prou completa. Ja hem vist que, segons els

viatges d'estudis dels economistes suecs i segons els "llibres d'economia estrangers adquirits per les biblioteques dels centres de recerca suecs", la davallada va iniciar-se abans. Potser hauríem de concloure que el nazisme i la II Guerra Mundial van accelerar un procés que ja havia començat anteriorment.

7.4. El paper cada vegada menor de la distància geogràfica

Les comunicacions clarament han millorat molt des del segle XIX. Ara és gairebé tan fàcil anar a una universitat dels Estats Units com a una d'Alemanya i amb la comunicació per telèfon o correu electrònic la diferència ha desaparegut del tot.

Havent dit això, hauríem tanmateix d'advertir que fins i tot en el segle XIX la distància no aturava la forta influència d'Alemanya als Estats Units, com mostren les nostres cites introductòries de Schumpeter i Dorfman; Carlson [1995: 45–63] en dona una visió de conjunt. L'escola històrica alemanya representava una cosa nova per als americans, la qual cosa va atreure estudiants americans, que, en tornar a casa, van desafiar el pensament tradicional d'inspiració clàssica. El primer programa de l'American Economic Association, fundada el 1885, era una expressió clara de les idees de l'escola històrica alemanya. Per tant, no menyspreem, però tampoc no exagerem, la importància de la facilitat de les comunicacions per a la disminució de la influència alemanya.

7.5. EL CREIXEMENT DELS ESTATS UNITS

Els Estats Units i la llengua anglesa van rellevar el paper d'Alemanya i l'alemany en les ciències econòmiques sueques. Les mesures que hem utilitzat –percentatges de diferents unitats– donen al grau de significació el caràcter d'un joc de suma nul·la: si un percentatge creix, altres han de minvar. Els Estats Units, però, són una nació jove. La seva població va més que doblar entre 1880 i 1930, mentre que el creixement relatiu d'Alemanya era aproximadament la meitat de gran, després d'ajustaments per la cessió de territoris. A més, el sistema universitari alemany va desenvolupar-se aviat. Les universitats alemanyes eren precursoras com a universitats d'investigació, mentre que les universitats americanes tan

5 Això, evidentment, ho va escriure Spiegel abans que Reinhard Selten rebés el premi Nobel d'Economia el 1994.

6 Hagemann i Krohn [1992] donen detalls sobre 314 economistes alemanys que van emigrar després de 1933.

sols al final del segle XIX van imitar el reeixit model alemany.⁷ Als Estats Units, els estudis d'economia, "començant gairebé des de zero el 1870", van créixer ràpidament [Schumpeter 1954: 864].

Per tant, el creixement més ràpid de la població dels Estats Units probablement va contribuir a un creixement del nombre d'investigadors més ràpid que a Alemanya. A més, com que els estudis d'economia partien d'un nivell baix al final del segle XIX, el seu creixement relatiu fàcilment podia ser més ràpid.

8. EN CONCLUSIÓ

No és estrany que diferents indicadors mostrin una regressió al llarg del segle XX del pes de les idees alemanyes i de la llengua alemanya.⁸ Aquesta disminució sembla que va ser especialment forta durant els anys vint i quaranta, és a dir després de la I Guerra Mundial i després del període nazi. Aquests esdeveniments van ser clarament importants, però hem proposat altres factors que hi van contribuir.

Ens hem centrat sobretot a explicar la davallada de la posició de l'alemany més que el creixement de la dels Estats Units i l'anglès. Donant per bona aquesta orientació, farem només una complexió. En un interessant número especial de *Kyklos* (núm. 2, 1995) molts articles van estar dedicats a la diferència entre els estudis d'economia als Estats Units i a Europa. Diferents autors van cridar l'atenció sobre el fet que el "mercat" americà per als especialistes en economia és més gran i més competitiu que els nacionals europeus. Això va donar com a fruit els estudis econòmics universitaris americans, que posen menys l'accent en l'economia política i, en canvi, emfasitzen més teories i tècniques avançades perquè donen més prestigi en l'entorn uni-

Universitat d'Uppsala

versitari. Aquests estudis econòmics americans s'han convertit en un ideal que ha influït també els europeus. Tanmateix, això descriu la situació en els anys noranta i probablement seria menys rellevant quan el procés de desgermanització es trobava a màxima velocitat.

És difícil d'explicar satisfactòriament processos socials com els que hem discutit. Això val tant per al significat quantitatiu de diferents factors com per la cadena de causes. Cercar la causa primigènica seria va i conduiria a un raonament sense fi sobre les causes de les causes, semblant a les disquisicions de l'economista del segle XIX Stanley Jevons, que va trobar l'origen del cicles conjunturals en les taques solars.⁹

BIBLIOGRAFIA

Black, Collison R. D. (1987). "Jevons, William Stanley". Dins: *The New Palgrave. A Dictionary of Economics*. Macmillan, Londres-Basingtoke.

Carlson, Benny (1988). *Staten som monster*. Studentlitteratur, Lund.

Cassel, Gustav (1918). *Theoretische Sozialökonomie*. C. F. Wintersche Verlagshandlung, Leipzig.

Dorfman, Joseph (1955). "The Role of the German Historical School in American Economic Thought". *The American Economic Review*, 45/2, p. 17-28.

⁹ Black [1987] descriu com aquesta idea va desenvolupar-se en l'obra de Jevons.

⁷ La Universitat de Berlín va fundar-se el 1810 i va caracteritzar-se per fet que els professors no solament havien d'ensenyar, com era habitual abans, sinó que també havien d'investigar lliurament i dirigir seminaris. Aquest model va expandir-se fora d'Alemanya. "El 1876 la universitat John Hopkins es fa fundar a Baltimore com la primera institució americana que incorporava l'ideal alemany d'ensenyament universitari. A partir de llavors els ensenyaments de doctorat van ser un aspecte important de moltes institucions" [Moore 1993].

⁸ El flux d'idees no era unidireccional, tot i que sobretot hem mirat el més fort, és a dir, el que anava cap a Suècia. El sentit contrari és tractat a Sandelin i Tratwein 2008.

La repressió política dels anys trenta i quaranta va ser un factor important en la disminució de la influència alemanya i del pes de la seva llengua

- Engwall, Lars (1992). *Mercury Meets Minerva*. Pergamon Press, Oxford.
- Frey, Rene L.; Frey, Bruno S. (1995). "Is There a European Economics?" *Kyklos*, 48/2, p. 185–186.
- Hagemann, Harald (1997, red.). *Zur deutschsprachigen wirtschaftswissenschaftlichen Emigration nach 1933*. Metropolis-Verlag, Marburg.
- (1998). Ressenya de "Klaus-Rainer Brintzinger: Die Nationalökonomie an den Universitäten Freiburg, Heidelberg und Tübingen 1918–1945". *The European Journal of the History of Economic Thought* 5/2, p. 356–358.
- ; Claus-Dieter Krohn (1992). *Die Emigration deutschsprachiger Wirtschaftswissenschaftler nach 1933*. 2. erw. Auflage. Universität Hohenheim, Stuttgart (Diskussionsbeiträge aus dem Institut für Volkswirtschaftslehre, 520).
- Heckscher, Eli F. (1951). "David Davidson". *Ekonomisk Tidskrift*, 53, p. 127–160.
- Janssen, Hauke (1998). *Nationalökonomie und Nationalsozialismus*. Metropolis-Verlag, Marburg
- Moore, Kathryn M. (1993). "University". Dins: *The New Grolier Multimedia Encyklopedia*, versió 6. (versió en CD-ROM).
- Palander, Tord (1935). *Beiträge zur Standortstheorie*. Almqvist & Wiksell, Uppsala.
- Portes, Richard (1987). "Economics in Europe". *European Economic Review*, 31, p. 1329–1340.
- Sandelin, Bo (1999a). "Avgermaniseringen av nationalekonomin: det svenska exemplet". *Ekonomiska Samfundets Tidskrift* 52/2, p. 57–71.
- (1999b). "Lingvo en nelingva doktoriĝa edukado". En: *Internacia Pedagogia Revuo* 29/1, p. 8–14.
- (2001). "The De-Germanization of Swedish Economics". *History of Political Economy* 33/3, p. 517–539.
- ; Trautwein, Hans-Michael; Wundrak, Richard (2008a). *A Short History of Economic Thought*. 2nd edition. Routledge, Londres-Nova York.
- ; Trautwein, Hans-Michael; Wundrak, Richard (2008b). *Det ekonomiska tänkanets historia*. 4 uppl. SNS Forlag, Estocolm.
- ; Trautwein, Hans-Michael (2008). *The Baltic Exchange: Mutual Influences between Economists in the German and Swedish Language Areas*. Department of Economics, Goteborg University, Goteborg. (*Working Papers in Economics* No 288). <swopec.hhs.se/gunwpe/abs/gunwpe0288.htm>.
- Schumpeter, Joseph A. (1954). *History of Economic Analysis*. Oxford University Press, Oxford.
- Sorlin, Sverker (1994). *De lärdaas republik*. Liber-Hermods, Malmö.
- Spiegel, Henry W. (1997). "Refugee Economists and the Mathematization of Economics". Dins: Hagemann, Harald (red.). *Zur deutschsprachigen wirtschaftswissenschaftlichen Emigration nach 1933*. Metropolis-Verlag, Marburg. P. 343–352.
- Steffen, Gustaf (1903). "Om begreppet folkhushållning". *Ekonomisk Tidskrift*, 5, p. 1–15.
- Uhr, Carl G. (1991). "David Davidson: the transition to neoclassical economics". Dins: Sandelin, Bo (red.), *The History of Swedish Economic Thought*. Routledge, Londres-Nova York. P. 44–75.
- Wicksell, Knut (1893). *Über Wert, Kapital und Rente nach den neueren nationalökonomischen Theorien*. Verlag von Gustav Fischer, Jena.
- (1895). *Zur Lehre von der Steuerincidenz*. Uppsala.
- (1896). *Finanztheoretische Untersuchungen nebst Darstellung und Kritik des Steuerwesens Schwedens*. Verlag von Gustav Fischer, Jena.
- (1898). *Geldzins und Güterpreise. Eine Studie über die den Tauschwert des Geldes bestimmenden Ursachen*. Verlag von Gustav Fischer, Jena.
- (1901). *Föreläsningar i nationalekonomi*. Gleerups, Lund.
- (1904). "Mål och medel i nationalekonomin". *Ekonomisk Tidskrift*, 6, p. 457–474. □

Saluton!
Ĉu vi volas lerni Esperanton?*

* Hola! Vols aprendre esperanto?

informa-te'n a www.esperanto.cat

HISTÒRIA DE L'ESPERANTO ALS PAÏSOS CATALANS

Amb raó s'ha dit que "la història de l'esperantisme català és apassionant". Han abraçat la idea d'una llengua neutral universal militants i catalanistes, capellans i maçons, burgesos i llibertaris. S'hi han relacionat personatges com Frederic Pujulà, Joan Amades, Delfi Dalmau, Carles Riba, Andreu Nin o Joan Mascaró, però també dones que començaven a organitzar-se o obrers de les fàbriques del Poble Nou de Barcelona, de Sabadell, d'Alcoi... L'esperantisme ha estat un moviment interclassista, transversal, però alhora les lluites que hi havia en la societat s'hi troben perfectament reflectides: entre aquells, la majoria, qui hi han vist un element per a canviar la societat cap a una major justícia social o emancipació nacional o totes dues coses, i entre els qui maldaven per preservar l'explotació obrera o les polítiques assimilacionistes o totes dues coses, sovint en nom d'un pretès apoliticisme.

Aquest tercer volum sobre la història del moviment esperantista als territoris de parla catalana aplega, en edició bilingüe en català i en esperanto, vint-i-un articles de catorze especialistes, que presenten aspectes diversos i complementaris de l'esperantisme als Països Catalans entre 1900 i 1940, mantenint la combinació d'amenitat i rigor de les dues obres anteriors.

Poblet i Feijoo, Francesc; Alòs i Font, Hèctor (coords.). *Història de l'esperanto als Països Catalans / Historio de Esperanto en la Kataluna Landaro*. Associació Catalana d'Esperanto, Sabadell, 2009. 470 pàgines.

Trobeu-lo a la llibreria Alibri de Barcelona, o demaneu-lo a info@esperanto.cat

TENIM PER DAVANT 15 MESOS D'ACTIVISME EFECTIU.

ELS DESAPROFITAREM?

L'Agenda de la Terra és diferent. Comença a l'estiu, comprèn 15 mesos i no és només una agenda. Escrita en català, esperanto i cada any en una llengua minoritzada diferent, és també una guia cultural i activista per passar de la indignació i les consultes populars a l'acció definitiva per construir sense intermediaris el país del món que volem. L'Agenda de la Terra la trobareu a l'Associació Catalana d'Esperanto i a més de 160 punts de venda de tots els Països Catalans.

AGENDADELATERRA.CAT

ASSOCIACIÓ
D'AMICS DE
LA BRESSOLA

SOM
LO QUE
SEMBREM

[=]

c i e m e n